

19e JAARGANG No. 2. 1 AUGUSTUS 1974 — *f* 1,75

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto: Dr. Soetjahjo)

BIJ DE VOORPLAAT

DE BETJAK LEEFT, LANG LEVE DE INZITTENDEN!

In zijn "Piekerans" heeft Tjalie wel alles over dit wonderlijkste transportmiddel aller tijden geschreven, wat er over te schrijven valt. En met zijn beeldende stijl en woordkeuze heeft hij een minstens even duidelijk plaatje voor U neergezet als deze foto's van dr. Soetjahjo van deze volgestouwde betjaks. Tjalie schreef o.a.: "Men zou zo zeggen, met zulk een grote last is voorzichtig rijden geboden en een overbelaste betjak rijdt dus zeer langzaam. Niets is minder waar. De betjakrijder kan een zware langzame betjak niet vooruit krijgen. Hoe groter het momentum, hoe beter. Hoe zwaarder de last, hoe groter "rotgang" hij maakt. De rit wordt dan volbracht onder het motto van een devoot: "God zij verder met ons". En God is werkelijk met de betjakman".

God is niet alleen met de betjakman, maar ook met de inzittenden, ik heb het met Tjalie ettelijke malen ondervonden toen we onlangs in Indonesië waren. Tjalie verkoos eigenlijk altijd de Bemo, het gemotoriseerde onding dat op solarolie, duivelskunstenaarschap en de Voorzienigheid loopt. Je betaalde (toen, 1972) maar 20 rp. voor een ritje. Afstand van hier tot daar, van instappen tot uitstappen. Aantal zitplaatsen 6, aantal inzittenden soms 8, 9! Geen sterveling blijft voor z'n plezier in een Bemo rondtoeren, dus zo'n traject-tarief is net zo billijk als dat van de Metro in Parijs. Met dit verschil dat je na drie dagen rondrijden ondergronds in Parijs (wat k a n op een kaartje, zolang je maar ondergronds blijft overstappen) nog fris en wel boven de grond kunt komen. Maar geen mens overleeft vier trajecten in een Bemo. Je bent dan òf vergast, òf platgedrukt, òf mentaal alleen geschikt voor levenslange opsluiting. Waarom Tjalie dan toch de betjak vermeed? "Kassian die kerel, vergeet niet dat ik 10 kilo zwaarder ben dan in 1954!" "Nog kassianner als je die betjaks niets laat verdienen!" zei ik. Dus zaten we vaak elk in een aparte betjak en raasden achter elkaar over de Darmoboulevard, de Palmenlaan, Kaliasin (excuus voor het gebruik van deze koloniale namen) en wuifden elkaar bij het inhalen bemoedigend toe. Onze bestuurders hadden er blijkbaar plezier in ons te "racen".

En gedachtig Tjalie's theorie over die rotgang bij een zwaardere last, was ik altijd eerder thuis. Want bij mijn niet te onderschatten zwaarwichtigheid had ik meestal ook nog alle inkopen bij me.

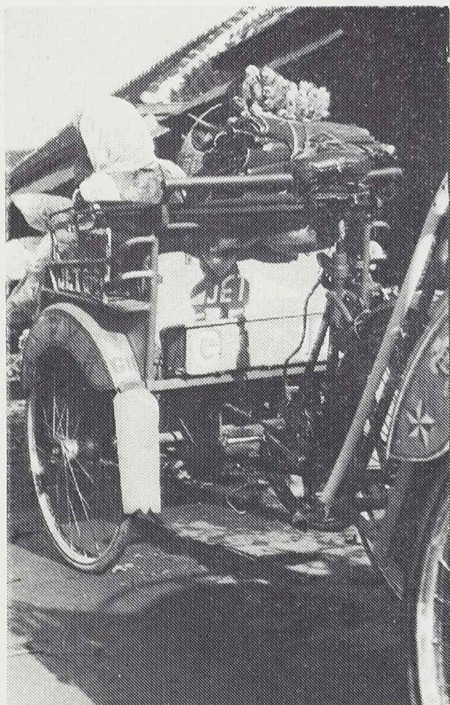
Tjalie vond dat gesjees maar zo-zo. Ik ben niet alleen 10 kilo zwaarder, maar nu ook 20 jaar ouder!" Ik ben gek op betjaks, ondanks het feit dat ik meerdere malen in mijn leven ondersteboven heb gelegen en met builen, schrammen en geknakte trots huiswaarts moest keren. In dezelfde betjak wel te verstaan, want, dat weet U ook, er moet heel wat gebeuren wil een betjak knock out blijven liggen.

Betjak, een status zonder symbool of een symbool van dienbaarheid en menselijke kracht zonder status. Precies, zoals U het wil bekijken, als U de juiste prijs maar betaalt. Tawarren?

Tjalie kon er geen snars van (dat is al eens eerder overdrachtelijk van hem gezegd) want hij was vaak zo verstrooid dat hij de eerste vraag-prijs vergat en we vaak meer bedongen dan de betjakman gevraagd had. Het was echter, als we een ritje goedkoop hadden gekregen, een genoegen de man achteloos meer in de hand te drukken. Verbazing, dankbaarheid, tevredenheid, als een heildronk op de goede afloop en het verhoorde gebed dat "God weer met ons was geweest."

Kijken naar betjaks en hun vrachtjes is even plezierig als leerzaam. Het grootste object dat ik eens per betjak heb zien vervoeren was een tweepersoons ijzeren ledikant. U kunt zich nauwelijks voorstellen hoe ingewikkeld de constructie van al dat gedemonteerde ijzer was. Als een gigantisch mobilé voortzeilend over de drukste

lees verder pag. 5, 3e kolom onderaan

......wat zal ze doen met de klappers, de pisang, de pisangblaren en al die onzichtbare aankopen in de manden?

(Foto: Dr. Soetjahjo)

ABONNEE'S

WERFT ABONNEE'S ! ! !

tong tong

Opgericht en geleid door
TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

ONAFH. IND. TIJDSCHR. — 19e JAARG. No. 2
Pr. Mauritsl. 26, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54.55.00/54.55.01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, Ch. J. A. Manders, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand
Prijs per nummer *f* 1,75. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 9,75, halfj. *f* 19,50; jaar *f* 39,—. Abt. Europa: jaar *f* 39,—.
Buiten Europa: jaar *f* 47,—. (zeepost)
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 83,—; Indonesië *f* 68,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 68,—; Canada en Ver. Staten *f* 58,—; Maleisië, Singapore en India *f* 68,— Suriname en Antillen *f* 58,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD

ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

ZIJN DE VROUWEN VERGETEN ?

De heer A. J. C. Tijdgat (Larixlaan 165, Rotterdam 12) schrijft ons:
Naar aanleiding van Uw mededelingen betreffende "Bloemen op oorlogsgraven" in het nummer van Tong Tong van 15 mei jl. zou ik nog het volgende willen opmerken.
Op 30 juli 1945 overleed mijn vrouw na van het Tjidengkamp te zijn overgebracht naar het St. Vincentius Hospitaal te Mr. Cornelis. Zij werd begraven op het kerkhof te Petamburan, Laanhof, vak No. 336. Haar graf was, na mijn vrijlating uit de kampen in de Molukken, door de opgeschoten alang alang moeilijk te vinden, maar een houten kruis was aanwezig.
In 1963 ontving ik voor het eerst de mededelingen en het jaaroverzicht van de Oorlogsgravenstichting, welke mededelingen ook in de daarop volgende jaren werden ontvangen.
In deze uitgaven werd veel aandacht besteed aan de erevelden maar niets vernam ik over de vele graven van de vrouwen uit het Tjidengkamp, die op Petamburan hun laatste rustplaats hadden gevonden.
Na enige correspondentie hierover werd mij in 1968 medegedeeld, dat het graf van mijn vrouw op de gemeentelijke begraafplaats Petamburan reeds was geruimd en op 15 december 1957 een nieuwe begraving had plaatsgevonden in de opengekomen groeve.
Na deze bittere mededeling werd het mij duidelijk, dat de overleden vrouwen van Tjideng en vermoedelijk ook van de vele andere vrouwenkampen op Java, die toch even moedig, zo niet moediger waren geweest dan de militairen, die hun rustplaats op al die prachtige en sfeervol aangelegde erevelden hadden gekregen, geen laatste rustplaats in een voor de nabestaanden herkenbaar graf hadden gevonden.
Het lijkt mij wenselijk om de zin van deze brief in Tong Tong naar voren te brengen ter vermijding van ontgoocheling bij andere lezers betreffende de laatste rustplaats van hun dierbaren.
Het enige wat overbleef was een fotocopie van de naam van mijn vrouw in het laatste gedenkboek deel 39, van de oorlogsgravenstichting.

(Opname van deze brief is door omstandigheden vertraagd - Red. T.T.)

RECTIFICATIE

In T.T. van 15 juli jl. was onder het stukje "Leuwih Gadja" op pag. 4 de naam van de inzendster weggevallen. Dit is: Pam Scaf.

LOGEERADRESSEN IN INDONESIË

Hieronder drukken wij een aangevulde lijst af van particuliere logeeradressen in Indonesië, welke door abonnées gaarne werden aanbevolen.

*

JAKARTA

A. Djoenaedi, gepens. Jaksa Tinggi, j. M.P.R. III/3, Cilandak/ Kebayoran Baru, Jakarta.

BANDUNG

Nj. Arnolts-Onong Djayanegara, jl. Riauw 79, Bandung.

*

Mevr. C. Sijnjal, jl. Cipto 17, Bandung.

*

fam. Nataningrat-Supil, jl. Damar 5 (weg naar Lembang) mooi uitzicht. Auto aanwezig, kan als gids behulpzaam zijn.

*

fam. Pallenkaoe. jl. Cisitu 45B. tel. 82420, Bandung *f* 300,— per maand, voll. verzorging echtpaar

*

Mevr. M. Ch. Isakh-Jonathans, Jalan Mangga 11, Bandung (buurt Riouwstr.) Voor verdere informaties gelieve men contact op te nemen met Mevr. Isakh zelf.

*

Fam. Sudarjono-Sumaiku, jalan Tubagus Ismail 6, Bandung. In de Dagobuurt. De familie is zeer gelovig.

YOGYAKARTA

Dr. Martohoesodo, jl. Sangadji 43, Yogyakarta.

*

Fam. Njoman-Taher, jal. Gambir 17, (Banciro). Jogya. De Heer Njoman is leraar-Engels aan de Mulo geweest en is bereid excursies te organiseren. Het echtpaar spreekt goed Ned. Rustig in stille buurt. Grote kamer beschikb., el. licht en waterl. Prijs in 1973: Rp. 2500 (*f* 16,50) voor 2 pers. per dag voor overnachten en ontbijt.

SURABAYA

Bij de fam. Dr. Amir Hoesin, bekende oogarts in Surabaya aan de Panglima Sudirman (ex Palmenlaan) 28/30 zijn kamers te huur. Eigen gemakken en toegang.

MALANG

Ir. Tahir, jl. Tenaga 1, Blimbing (Malang).

*

Drs. J. Mayor Polak, gep. ass. res. 1e kl., jl. Banten 3, Malang organiseert desgewenst ook reizen en assisteert bij immigratie formaliteiten, teneinde oud-Indischgasten en anderen tegen geringe kosten bij te staan.
Correspondentie aan bovenstaande adressen desgewenst in het Nederlands. Schrijft U geruime tijd van te voren om zeker te zijn van plaats.

*

"Kaliklatak" Estate 1013 HA. Rubber, koffie, vruchten, nootmuskaat, kruidnagelen, cacao. 50 km. eigen weg door de plantage. Bergen en de straat van Bali. Eigenaar: De Hr. R. Soehoed Prawiroatmodjo die samen met zijn vrouw ook het beheer heeft over units en bungalows. Westers georienteerd.
Adres: "KALIKLATAK" ESTATE
BANJUWANGI
Telef. 323-736

Singaradja (Bali)

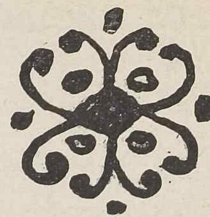
Fam. Made Oka Nurdjaya, jalan Ngurah Rai 21 tel. 613. Prijs in 1973: Rp. 450,— voor grote achterkamer en Rp. 350 voor kleinere voorkamer, per pers. zonder maaltijden. Het echtpaar spreekt Nederlands. Electr. licht en voldoende water.

*

Meer adressen zijn welkom! Wie wat te weten komt (en zeker is van de juistheid) over een logeeradres, geve het ons door.

Tjalie leerde velen onzer fietsen

"Beunhaas" over zichzelf, andere beunhazen en Tong Tong

Dit hartverwarmende stuk ontvingen wij van een lezer in het verre en toch zo nabije Indonesië. Wij zijn diep getroffen door de manier, waarop de schrijver de geest van Tong Tong heeft gevat en door zijn warme aanmoediging "het enige Indische blad ter wereld" te doen voortbestaan. Toch hebben wij er iets in moeten schrappen. De schrijver laat zich in zó vleiende bewoordingen uit over de redactie zoals die nu functioneert, dat wij ervan moesten blozen. Wij zijn erkentelijk voor zijn oordeel, maar publicatie daarvan in ons eigen tijdschrift...... nee. Eigen roem stinkt, waarde vriend!
Bijzonder gewaardeerd hebben wij de opwekking van de schrijver aan zijn mede-"beunhazen" de goede werken voort te zetten. Wij zijn immers één grote familie? Laten wij elkander beloven, Tong Tong, als een monument voor zijn stichter en leider, Tjalie, te laten voortbestaan, indachtig aan de lijfspreuk: Poekoel teroes!

Als ik in de loop der jaren een artikel schreef, hoe kort ook, of een onderschrift voor een foto, betrapte ik mij er op, dat ik de woorden zodanig opstelde, alsof ik een gesprek met Tjalie voerde. En die goeierd hapte er vaak in en...... ik kon hem een bijschrift ontlokken, dat mijn artikel of foto tienmaal zo interessant maakte.
Fout en PIENTER BOESOEK natuurlijk! En ik mag me niet beroepen op anderen, die dezelfde lelijke eigenschap hebben als ik.
Nu is Tjalie er niet meer. Laten we niet in dezelfde fout vervallen. Dus, LATEN WE LILIAN MET RUST LATEN, want zonder Tjalie heeft zij het al hard te verantwoorden.

Tegen wie heb ik het?

Tegen iedereen, die bezig is TONG-TONG voort te zetten.
Naast Redactie en Kantoorpersoneel zijn er nog honderden, die door hun bijdragen aan de "productie" van TT medewerken, zodat elke twee weken de "consumenten" er van kunnen genieten. Volgens Tjalie zelf moeten er tienduizenden "consumenten" zijn en volgens mijn schatting zal dat wel juist zijn. Want toch, er zijn ongeveer zes duizend "fully qualified" abonnee's. Achter deze werkelijke abonnee's staan zeker vijf nalezers te wachten. Dus met die "naspellers" samen zijn er pakweg 30.000 **genieters** van Tong-Tong.
Bij mijn laatste bezoek aan de Leesportefeuille van de Nederlandse Cursus van de Gita Kirtti in Surabaja verzekerde men mij zelfs, dat oude TT's, die men zo vriendelijk was, aan deze instelling te sturen zelfs TIENTALLEN NALEZERS hadden.
En Tjalie had nog de oud-Indische (Indonesische) gewoonte, mensen, die toevallig binnenvielen mee te laten aanzitten aan zijn tafel, sa'adania (wat de pot schaft). Ik bedoel hier de NIET-abonnees. Als Tjalie iets in iemand zag, vroeg hij niet: "Ben je abonnee?"
Maar hij zei: "Schrijf hierover een artikeltje en of je abonnee bent of niet, ken niks donderen!" (Beslist niet waar! - L.D.) Na het overwinnen van de eerste schroom werd er een poging gedaan en onder deskundige leiding van Tjalie werden de stukken hoe langer hoe beter. En hiermee was hij dan in de TT-familie opgenomen en door zijn kijk en beleid kon Tjalie het beste uit hem halen, en...... uit vele anderen, ondanks het feit, dat zij nooit van hun leven abonnee van TT zullen kunnen worden, want, "hèl-nja isterniet!"
Als ik dit zo overdenk, en ik blader de laatste TT's door, dan kom ik tot de verrassende ontdekking, dat Tjalie ons al lang losgelaten heeft.

Wie?

Ja, wie anders dan wij, BEUNHAZEN, die door de aanmoediging en vaak de onmerkbare leiding van Tjalie de smaak van het schrijven hebben gekregen en als U goed oplet, die soms meer dan de helft van het Tijdschrift vullen.
Ook moeten we toegeven, dat onder de BEUNHAZEN verborgen talenten schuilen, die soms een artikeltje plegen "om te zoenen", zó mooi, zo af, dat het geen amateurswerk meer is.
Maar weet U, dat de technisch minder goede, maar die gewoon zo maar van hart tot hart spreken, het meest gelezen worden? Een andere keer zal ik in de kwaliteit van LEZER ook iets zeggen, want ik ben ook LEZER, of nalezer dan.
Bovendien heb ik de indruk, dat in de laatste jaren deskundigen op velerlei gebied het meer de moeite waard vinden heel interessante bijdragen in TT te laten plaatsen. Dit betekent dus een waardering van de kant van bovengenoemde deskundigen en aan de andere kant verhogen bijdragen van zulke deskundigen de waarde van TT.
Nog even over ons BEUNHAZEN. Als kleine jongen leerde ik 's avonds, als de straten stil waren (dat kon toen nog) de edele kunst van het fietsen. Onze trouwe kebon holde naast mij en hield het zadel vast.
Toen ik het stuur niet meer zo krampachtig hoefde vast te houden en ik voor andere dingen ook aandacht kon hebben dan alleen maar mijn evenwicht, reed ik langs één van de schaarse straatlantaarns, weet U wel met gloeidraadlampen, die zulke harde slagschaduwen kunnen geven? Aan die schaduw kon ik zien, dat kebon mijn zadel losgelaten had.
Van de schrik ben ik lelijk gevallen, maar dat was ook mijn laatste val. Daarna had ik zelfvertrouwen en wist ik, dat ik kon fietsen.
MEDE-BEUNHAZEN!
Laten we **dat vallen maar overslaan** en niet verbaasd zijn, dat wij van Tjalie hebben leren "fietsen" en niet alleen dat, maar ook **de smaak te pakken** hebben gekregen.
Dus: GENDJOT TEROES, BOENG! (trap maar door, broer!). Denken jullie ook niet, dat dit Tjalie's bedoeling was? Hij wou TT, zijn troetelkind, een lang leven geven en het kan niet beter dan met een groeiend leger van enthousiaste GENDJOTTERS onder leiding van de overgebleven kern o.a. van JHR. Ons is in een artikel "POEKOEL TEROES" namens de Erven Boon (Robinson) medegedeeld, dat TONG-TONG zal worden voortgezet.
Maar, de woorden...... na rijp beraad... hebben velen van ons zeker koude rillingen gegeven. Want, toch, deze woorden houden in, dat het tijdens de besprekingen NOG LANG NIET ZEKER WAS.
Wadoeh! We durven er niet aan te denken, als jullie besluit was: Stop! Dat had je ons niet kunnen aandoen. Masa, Tjalie heeft ons leren fietsen, En dan ineens zou onze fiets afgenomen worden? Tjilaka doeabelas!
Want als niet TT, wie wil dan onze Beunhaasstukken opnemen? We praten een aparte taal, die niemand verstaat, we hebben een eigen gedachtengang, die niemand kan volgen. Natuurlijk zal dit "ras" uitsterven, maar laten we hopen, dat het nog erg lang zal duren. Wat er hierna komt, zullen we wel zien. Dit hangt helemaal af van de ideeën van onze kinderen.
O, ja, ik heb het nog altijd over de BEUNHAZEN.
In hetzelfde artikel stond ook, dat er na Tjalie's dood zeer grote problemen bestonden. Ik meen me te herinneren, dat deze of dergelijke moeilijkheden al vóór zijn dood bestonden.
Laten we na zijn dood **wat dichter bij elkaar schuiven** en laten we proberen SAMEN tegenover die moeilijkheden te staan.
In ieder geval, als jullie maar niet vergeten, **dat jullie problemen ook de onze zijn.** Ik ben zo vrij uit naam van andere Beunhazen te spreken. OK?

BEUNHAAS

MENNO

Zó signeerde hij *) de talloze illustraties die van zijn vaardige tekenpen in onze tempo doeloe in boeken en tijdschriften verschenen. Een signatuur die een begrip was geworden. Zijn stijl had iets geheel eigens, iets primitiefs misschien, maar hoe raak, hoe geestig wist hij te typeren. Men herkende hem dadelijk.
De laatste keer dat ik hem zag zat hij in het zomerzonnetje op een bankje aan de Scheveningse boulevard. "Jeugdherinneringen ophalen?" vroeg ik. Hij knikte.
Voordien bezocht ik hem enige malen in zijn woning aan de Hoornbrug te Rijswijk, waar hij nog altijd penseel en tekenstift hanteerde als in zijn Indische tijd. Zo geestig kon hij daarover praten dat het te betreuren is dat hij voorzover ik weet, zijn interessante herinneringen nooit eens op schrift heeft gesteld.
En zo is er met zijn overlijden op 11 juli weer een van de alleroudsten van de oude garde heengegaan, een eenzaam mens waarschijnlijk, waar zoveel tijdgenoten hem moeten zijn voorgegaan. Ik blader weer even in Jan Fabricius' Tempo Doeloe, in Abraham Exodus, Sergeant Weers en de zijnen, in de

Brieven van Opheffer, in mijn eigen boekje Tempo Doeloe, in oude jaargangen van De Zweep en d'Oriënt, die hij op zo onnavolgbare wijze illustreerde.
Ik herdenk hem in grote genegenheid.

HEIN BUITENWEG

*) Menno van Meeteren Brouwer

HEIN BUITENWEG: BANDOENG, STAD TUSSEN DE BERGEN

Het met meer dan 100 foto's geïllustreerde manuscript voor dit boek ligt reeds enige maanden persklaar bij de uitgever, maar zal als gevolg van de heersende papierschaarste eerst volgend voorjaar kunnen verschijnen.
Behalve een overzicht van het ontstaan en de groei van de kotta, een groot aantal foto's van oud- en nieuw-Bandoeng en een plattegrond, bevat het meerdere beschrijvingen en afbeeldingen van tochten door het onvergetelijk mooie Preanger bergland.
Daar de verschijning nog enige maanden op zich moet laten wachten, is het nog mogelijk een aantal foto's in te lassen. Mochten er onder onze lezers zijn die dergelijke foto's - mits niet te klein en goed reproduceerbaar bezitten, dan zou de auteur zeer erkentelijk zijn die voor reproductie in bruikleen te mogen ontvangen.
Zijn adres is: Abrikozenstraat 222 Den Haag. Tel. 070 - 25 15 33.

UIT EEN BRIEF

"Ik ben hier bij mijn zoon en schoondochter gelogeerd. Zij zijn twee jaar geleden hierheen geëmigreerd.

Het is een prachtig wijds land met vergezichten over bergen, eilanden en meren.

Bij het maken van tochten sta je het ene ogenblik aan het strand van een meer, 'n poos later zie je de beukende golven van de oceaan.

Er wonen hier ook Indische mensen, die nà de oorlog hier kwamen en gebleven zijn. Ik vind het niet met Indië te vergelijken. Er zijn wel oude huizen met mooi bloeiende bomen om het huis. Bananen groeien hier ook, de bougainville en de kembang sepatoe. Maar de nieuwe woonwijken worden op kaal grasland gebouwd. Ze hebben hier vroeger, om het hout, het halve land of meer, kaal gekapt. Nu is er weer veel nieuwe bos-aanplant door de regering, maar dat zijn bepaalde streken. Daar wordt dan met overleg gekapt en nieuw geplant. En elke boom wordt nu ook gespaard, als het enigszins kan, maar dat is pas van de laatste tijd.

Op de kale velden zie je overal schapen. De enkele bomen, die bleven staan, sterven een natuurlijke dood door de laag mos, die erop komt in de loop der jaren.

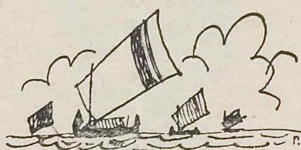
Als je langs een mooi onderhouden bezitting komt, is het òf een golfveld, òf een paarden-fokkerij. Misschien zijn zij de enigen, die personeel kunnen houden, dat weet ik niet.

Alle mensen hier om ons heen, doen alles zelf. Hoogstens laten ze een jongen het gras maaien. Het hele huis wordt zelf geschilderd, dat is allemaal gewoon. Dat geeft ook een soort gelijkheid en hulpvaardigheid.

Van "stand" merk je hier niets.

Op een tocht zie je buiten weleens een oude bezitting met een groot huis in "Colonial"-stijl, dat op een Indische plantage lijkt. Die mensen wonen meestal mijlen overal vandaan.

J. Pabbauwe - de Wajer
Howick-Auckland
Nw. Zealand

(vervolg: Bij de Voorplaat)

verkeersweg in Soerabaja, wonder boven wonder telkens nèt een verkeersobstakel missend. Zo gefascineerd waren we door dit schouwspel dat we in een betjak stapten om het bed te volgen. Dat het inderdaad een twee persoonsbed was, bleek toen er bij stilstand een man met een kleine jongen onder het bed uitstapten! Als vooruit afgesproken rende de man direct achterom en stortte zich achter de bestuurder om met zijn volle gewicht te beletten dat het betjakbestuurder plus achterwiel zich zouden gedragen als de opgeheven angel van een woedende schorpioen.

Het wonderbaarlijke van al deze transportavonturen: alles komt altijd op zijn pootjes terecht in het universum van de betjak. Letterlijk.

Wat vraagt U zich af als U de genoegzame pasargangster op de voorplaat ziet, tronend op haar net verworven agrarische rijkdommen? Is ze een waronghoudster en wat zal ze doen met de klappers, de pisang, de pisangblaren en al die onzichtbare aankopen in de manden? Welke heerlijkheden verkoopt ze straks in haar warong?

Maar de allerdringendste vraag kan ik nu van uw gezicht aflezen: waar zitten de dames op? Welk houd-en zitbaar product is eerst op de troon geladen alvorens Miss Universe die beklom?

Lilian Ducelle

Notities uit vergeelde papieren (V)

D.D. ALS OPRICHTER EN LEIDER VAN HET KSATRIAN INSTITUUT TE BANDUNG

door Margono Djojo Hadikusumo

Dit is een onderwijs instituut dat oorspronkelijk heette: Preanger instituut van de vereniging Volksonderwijs aan de Jl. Kebon Kelapa 17 te Bandung, dat onder leiding stond van Mevrouw H. E. Meyer-Elenbaas. D.D. kwam hier als direkteur van de Mulo. Aanvankelijk bracht de resident van de Preanger daartegen zijn bezwaren bij de Indische Regering, aangezien de echtgenoot van genoemde dame lid zou zijn van een communistische vereniging (vermoedelijk de partij van Sneevliet/Baars).

Doch de G.G. (Van Limburg Stirum) besliste bij geheimschrijven dd. 15 Januari 1923 No. 3a/1-, dat het voor een frustrated persoon als D.D. beter was om hem in de gelegenheid te stellen op legale wijze aan de kost te komen dan het volk "op te ruien".

Zo kon D.D. zich met hart en ziel aan het onderwijs-instituut wijden, dat hij nu de naam gaf van Ksatrian-Instituut. Een opleidingscentrum voor de vorming van "ksatria's" voor het toekomstige onafhankelijke Indonesia. Het Javaanse woord "ksatria" wordt in het Nederlands vaak vertaald met "ridderschap", hetgeen wijst op een kaste van strijders. In de Javaanse filosofie heeft het echter een diepere betekenis. Het heeft eigenlijk meer betrekking op het innerlijk van het menselijk wezen, dat tot uiting komt in zijn doen en laten in het dagelijks leven.

Mogelijk zou de uitdrukking "de adel van de geest" een juister weergave zijn van wat wij onder "ksatria" verstaan.

Aan het Ksatria-instituut was ook verbonden als leerkracht een zekere dame onder de naam Mej A. Wassington, die zich opgaf als de echtgenote te zijn van D.D. Zou zij mogelijk dezelfde zijn als Harumi Wanasita? Dit is alleen een onbescheiden veronderstelling van mij zelf, daar ik voor de juistheid daarvan niet kan instaan.

Op het ogenblik dat ik deze regels schrijf, zou Mevr. Harumi Wanasita in Amerika zijn, zodat het mij niet mogelijk is om met haar in contact te komen.

Gedurende deze episode van zijn leven heeft D.D. zich vooral bezig gehouden met het schrijven van boeken op allerlei gebied van de wetenschap. In het bijzonder waren het leerboeken voor de middelbare scholen. Voorts over de geschiedenis van Indonesia, waarvan drie delen zouden zijn verschenen.

Hoewel dit tijdvak van zijn leven voor D.D. een betrekkelijk rustige episode was, waren niettemin de "distelen" niet weggebleven.

In het zittingsjaar 1938 van de Volksraad vormde het Ksatria-Instituut een agenda-punt voor een openbare bespreking in verband met uitgebrachte rapporten over de negatieve zijden van het instituut. Het was het lid Mohamad Husni Thamrin die voor D.D. in de bres sprong en in deze vergadering van het college het volgende naar voren bracht:

"dat D.D. nu reeds meer dan een kwart eeuw lang een even fris, als wetenschappelijk gevormd en onbezwijkbaar trouw Indonesische Nationalist toont te zijn. Met zijn, zelfs door zijn meest verblinde vijanden erkende gaven, ware het hem gemakkelijk geweest zich een weelderig bestaan te scheppen. Natuurlijk tegen de prijs van zijn karakter. Maar tot dit soort behoort deze "man van ons" niet.

Hij is ouderwets ridderlijk, wat onze tijd nauwelijks meer begrijpt; hij is van een woordgetrouwheid, welke, toen het om zijn leven ging, dat leven beneden de persoonlijke eer stelde en prijs gaf, voorbeeld van een karakter-grootheid, die welhaast historische klank gaat krijgen.

Hem steunt een grote kracht, die zijn tegenstanders niet kennen; hij heeft nl. karakter".

Donkere wolken over Indonesia begonnen al zichtbaar te worden aan de horizon. Het kanongebulder begon in Polen met de bezetting door de Nazitroepen van Hitler.

Daarmede werd de tweede wereld-oorlog ingeluid. De gebeurtenissen volgden zeer snel op elkaar en Indonesia bleef ook niet gevrijwaard van de oorlogs-ellende.

Het was ook het Volksraadlid Thamrin die omstreeks die tijd de voorspelling in de Djojobojo-legende in de Volksraad ter sprake bracht. De legerhorden van het "gele ras uit het Noorden" zoals door Djojobojo werd voorspeld, 1000 jaar geleden, deden 3 jaar later hun intocht in Indonesia en dit eilandenrijk kwam in een minimum van tijd geheel in Japanse handen.

Na de bezetting van Nederland in 1940 door de Hitler-horden, werden in Indonesia door de Ned. Indische Regering interneringsmaatregelen genomen. De ongewenste elementen die gevaarlijk werden geacht, waartoe behoorden de Duitsers, Japanners en N.S.B.ers werden opgeborgen.

Blijkbaar vond men het ook veiliger om D.D. in te rekenen. Het was in 1941 toen hij kennismaakte met het eerste interneringskamp te Ngawi, daarna werd hij om gezondheidsredenen naar de afdeling "misdadigers" van het hospitaal te Magelang overgebracht. Hierna werd hij naar Jakarta vervoerd en in het C.B.Z. opgenomen. Na een paar dagen volgde 't huis van bewaring "Struiswijk" om daarna overgeleverd te worden aan het kamp van de onverzoenlijken te Ngawi. Hier verloor hij totaal zijn gezichtsvermogen, zodat hij 5 jaar lang blind was.

In 1942 werd de blinde "misdadiger" in een geblindeerde treincoupe naar Surabaya overgebracht en ingescheept met 145 anderen per S.S. "Tjisedane" met onbekende bestemming, in een onderdekse ruimte waarvan de sluitplaten waren dicht gesoldeerd. Na 40 dagen zonder licht en lucht, en met slecht eten, leek het weldadig naar de negergevangenis te Paramaribo (Suriname) te worden overgebracht. Na de neger-gevangenis kwam het "Interneringskamp Insulinde" in de Joodse savana.

Het jaar 1946 bracht oplossing en einde der internering. Per S.S. "Boissevain" werd hij op 18 juli 1946, vrijwel volslagen blind sinds Maart 1941 te Ngawi, met de overige geinterneerden naar Nederland overgebracht.

Zo werd hij dan voor de tweede keer naar Nederland geinterneerd. Hier werd hem medegedeeld dat hij nooit meer naar zijn vaderland mocht terugkeren.

Ik kom hier aan het 4de en slot-tafereel van D.D.'s levenswandel.

(wordt vervolgd)

BOEKBESPREKINGEN

Vaarwel, tot betere tijden

Het reeds geruime tijd aangekondigde werk van J. C. Bijkerk dat bovenstaande titel draagt is thans verschenen bij de Uitgeverij T. Wever B.V. te Franeker. Een kloek deel, met forse letter gedrukt en voorzien van een aantal foto's waarvan verscheidene die ik nog niet tegenkwam in de bibliotheek vol literatuur over de laatste jaren van het nederlands bewind over Oost-Indië. Want daarover gaat het boek van Bijkerk. De titel ontleent hij aan de woorden, waarmee Bert Garthoff de laatste uitzending van de NIROM van-uit Bandung op 8 maart 1942 besloot: "Wij sluiten nu. Vaarwel, tot betere tijden. Leve de Koningin!"

De schrijver noemt zijn geschrift een documentaire. Wie van een documentaire slechts de weergave van objectief vaststaande feiten verwacht kan niet bij Bijkerk terecht. Hij kruidt zijn schets van het laatste decennium van het nederlands bewind over de Gordel van Smaragd met onverbloemde oordeelvellingen. Gouverneur-generaal Van Starkenborgh heeft zijn grote en onverdeelde bewondering, diens voorganger echter loopt niet met hem in de pas. Ongezouten critiek levert hij ook op de laatste legercommandant.

Het is een merkwaardig boek, in zoverre dat het om en om een schets geeft van de gebeurtenissen in dat fatale tijdperk zoals Bijkerk die ziet en fragmenten uit het dagboek van zijn tante, mevrouw A. C. van de Hout-Bennink (of Van den Hout; beide spellingen komen voor) die, na een tijdvak als plantersvrouw in Indië naar Zuid-Afrika verhuist en vandaar na de bezetting van Nederland naar het oude nest terugkeert. Wanneer haar man en zij zich in de donkere dagen van 1942 met de Poelau Bras in veiligheid trachten te stellen beleeft zij een afschuwelijk avontuur: het schip wordt getorpedeerd en eerst na haast onvoorstelbare beproevingen wordt zij gered als de sloep, waarin zij is gezeten de kust van Sumatra bereikt, om daar vervolgens te verdwijnen in een vrouwenkamp te Palembang Haar man heeft de ramp niet overleefd...... Tussen de bedrijven door van dit aangrijpend verhaal doet Bijkerk zijn verhaal. Het merkwaardigst van dit merkwaardige boek is, dat deze gado-gado van persoonlijke belevenissen, de geschiedenis van de familie van de dagboek-schrijfster inbegrepen, zich vlot laat lezen en de persoonlijke ervaringen in geen enkel opzicht de schets van de laatste jaren van het bestaan van Nederlands-Indië storen. De schrijver heeft zich de moeite gegeven een grote literatuurlijst door te werken en een aantal "ooggetuigen" te raadplegen. Het is niet moeilijk hem op een aantal kleine vergissingen en onnauwkeurigheden te betrappen, maar wat voor zin heeft dat? Belangrijker is, dat hij een schets heeft gegeven van bewogen jaren die inderdaad de herinneringen van hen, die toen ook al in Indië leefden en werkten volkomen dekt. Bijkerk is zelf in Batavia geboren, maar ofschoon deelgenoot aan het gebeuren moet hij te jong geweest zijn om dit bewust te beleven; zijn geboortejaar is namelijk 1928. Toch moet het tijdsgewricht hem hebben gegrepen: wie anders begint ruim dertig jaar later aan een werk als dit? Ook al heeft hij daarbij de steun van Anthony van Kampen (die een Ten Geleide schreef) en van Ir. G. S. Vrijburg, die onvermoeibare strijder voor het goed recht van de "ex-kolonialen" (die Bijkerk overigens niet spaart).

Een boek, dat de ouderen onder ons niet zullen willen missen en waarmee de jongeren die de catastrofe alleen van horen zeggen kennen, hun nut zouden kunnen doen.

Vaarwel, tot betere tijden is verkrijgbaar in de boekhandel Tong Tong Prijs *f* 24,50 plus porto *f* 2,50.

BEGRAAFPLAATS KOBONG

Reeds lang deden geruchten de ronde, dat voor graven op de Europese begraafplaats Kobong te Semarang die 30 jaar oud zijn, opnieuw betaald moet worden, ook, als die graven gekocht zijn. Zo niet, dan worden ze ontruimd. Gelukkig valt het bedrag wel mee. Op korte termijn moet voor de volgende 30 jaar gebruik, Rps. 3000 betaald worden. Het beste is, om een kennis in Semarang een aanvraagformulier te laten vragen en in te vullen en dan van hieruit via een bank de tegenwaarde van Rps. 3000 over te maken. Men is van plan van de Europese begraafplaats Kobong een grote markt te maken. Graven met de letters A en B komen het eerst aan de beurt. De grens loopt ongeveer tot de nissen met de letter Z.

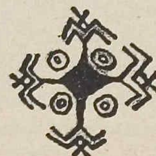
Hoewel 30 jaar een hele tijd schijnt, lijkt het me als de dag van gisteren, dat mijn Ouders overleden zijn (1942 en"44). En zo zullen de meesten van ons 't ook aanvoelen. Een ontruiming van een graf zou ik als een soort ontwijding aanvoelen. Vandaar mijn vriendelijk verzoek dit bericht via Tong Tong door te geven.

L. M. v.d. DUSSEN-WEBER

OPROEP

Op de filmavond over Indonesië, die in Zoetermeer op 7 juni jl. werd gehouden, vroeg Mevr. van As aan de Heer Vroegop uit Djakarta om inlichtingen over de fam. Munting in Djakarta.

Mevr. van As wordt verzocht zich te wenden tot Dorned B.V., Herengracht 331, Amsterdam, tel. 020 - 23 46 82.

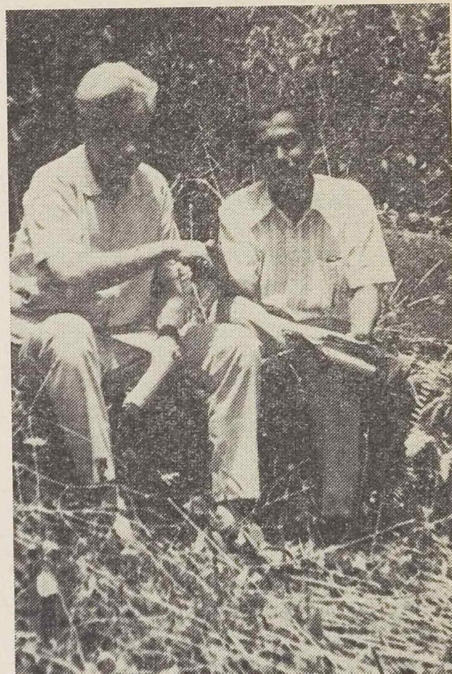

Bateë Ilië'. 3 februari 1901

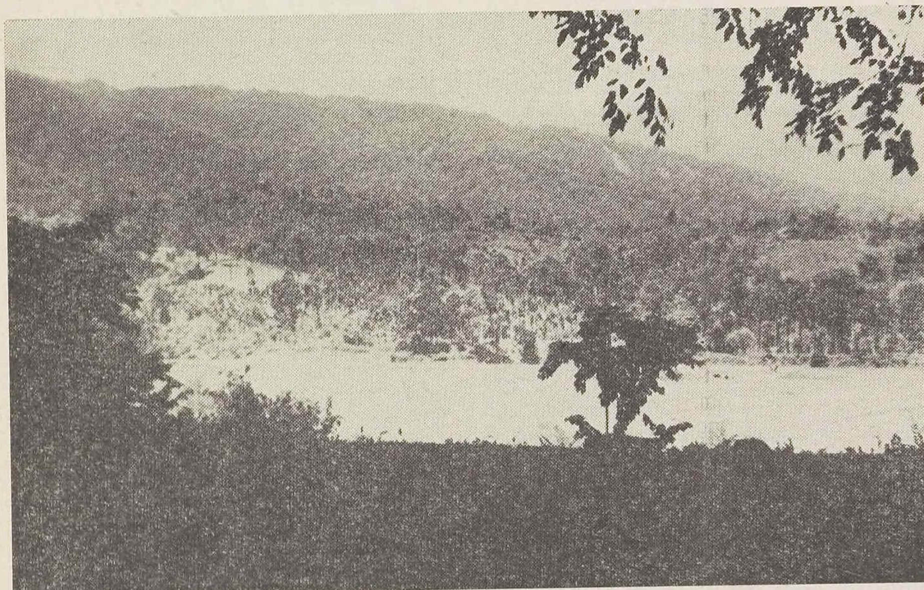
de 50ste verjaardag van Van Heutsz

De versterking Bateë Ilië' was reeds lang het doelwit van de Ned. activiteiten in Samalanga, te beginnen op 9 augustus 1877 onder bevel van Kol. K. van der Heyden (jeundral buta siblaih). Deze actie mislukte.
De tweede aanval gebeurde op 30 juni 1880 onder bevel van Maj. W. A. Schmilau.
Toen van Heutsz in 1898 Militair Gouverneur van Atjeh werd, werd besloten de benteng Bateë Ilië, met alle kracht te overmeesteren.
Vanaf 15 october - 1 november 1900 werd de juiste situatie nagegaan tijdens gevechten te Meureudoe-Samalanga-Peusangan.
In Januari 1900 werden verkenningen verricht door de Kapt. v.d. Gen. Staf R. G. Doorman, met hulp van de officier van de Top. Dienst O. C. Musch. Op 30 januari 1901 vernam van Heutsz het bericht, dat de Sultan en Teuku Ben Peukan zich hadden verschanst in B. Ilië'.
De situatie was zeer gespannen, hetgeen de Molukse Dominee Iz. Thenu noodzaakte het lied te créeren met als titel Samalanga. Op de 3e februari 1901 werd het sein tot de aanval gegeven, en werd de benteng eindelijk genomen.

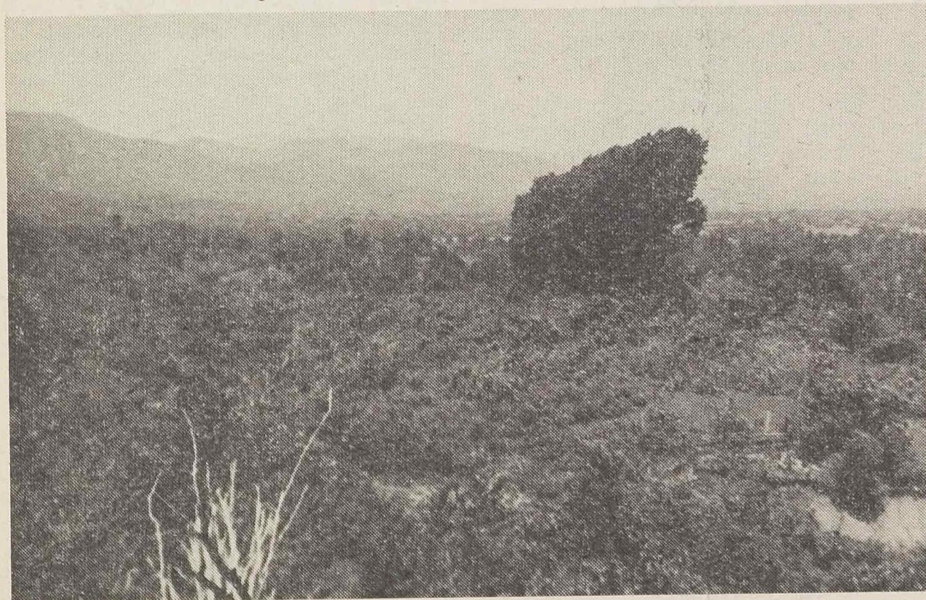
Noot schrijver:
Volgens de bevolking werden de eerste aanvallen (K. v.d. Heyden) uitgevoerd van de rivierzijde (Kr. Bateë Ilië), welke hier een zeer steile oever heeft. Deze werd door mij beklommen en de benteng bereikt.

Tuanku Abdul Jalil, kleinzoon van de wnd. Suthan Tuanku Hasjim (aanvoerder bij de Missigit Raja te Kuta Radja) en de kol. Brendgen reiken elkaar de hand op de Van Heutz Bank, april 1974. Het terrein bij de Van Heutsz Bank was pas opengekapt. De G.G. van Starkenborgh Stachouwer was hier bij zijn bezoek aan Atjeh in 1939.
(Foto: J. H. J. Brendgen)

Gezicht vanuit de benteng Kota Glé, Bateë Ilië'. (Foto J. H. J. Brendgen)

Bovenstaande foto werd genomen op de plaats waar van Heutsz. gestaan moet hebben. De benteng Kota Glé (Bateë Ilië) bij Semalanga bevindt zich ter plaatse van de twee asan-bomen, die vlak bij elkaar staan, waardoor het lijkt alsof er één boom is.
(Foto: J. H. J. Brendgen)

Tijdens de aanval langs de steile oever werden door de bezetting grote keien en klapperstammen naar beneden gegooid. De Atjehse aanvoerder was Teungku Tjoet Said die in de benteng in een apart graf begraven is; de anderen in een massagraf.
Voor de aanval van Van Heutsz kwam een inleidende bescheiting met geschut vanaf de Glé Meureudu.
Granaatscherven werden door mij aangetroffen in de benteng en ik ontving later een ronde kogel van een vuursteengeweer. (beudé dapu). De bevolking heeft na de gevechten deze ronde kogels verzameld en gebruikt voor verzwaring van hun werpnetten. (boh djeuë).

Van Heutsz liet de hoofdaanval komen langs de iets dalende heuvelrug (op de foto dus links van de twee samengegroeide Asan bomen), welke aanvalsrichting dus vele voordelen bood. De naam van Van Heutsz leeft bij de Atjehse jeugd ook nog voort, en spreekt deze uit als ongeveer "Pang Hôt".

Van de benteng Kota Glé werd door het terrein door een dal gelopen naar de Van Heutsz bank, welke met moeite werd gevonden door het struikgewas, nabij een bambu stoel.
Het blad van de grote ronde stenen tafel (middellijn ruim 2 m., dikte 25 cm) is door de bevolking naar beneden gerold in de Japanse tijd, en ligt bij de meunasah tevens bedehuis nabij de grote

lees verder volgende pag., 1e kol. beneden

HOE VREEMD EEN STUIVERTJE ROLLEN KAN!

Tot mijn grote verbazing kreeg ik, via familie uit Holland, het stukje uit de Tong Tong, getiteld: "Perkeniers van Ambon en Banda", geschreven door Mevrouw E. A. Ph. Ziesel-Schmidhamer, toegestuurd. (zie Tong Tong van 1 mei '74, Red.)

Ik ben getrouwd met Philip Karel Schmidhamer, die een neef is van Mevrouw Ziesel en haar het laatst heeft ontmoet voor de oorlog toen hij bij hen op een rubberplantage vlak bij Djakarta logeerde. Mijn man was toen nog een jongen, Mevrouw Ziesel was al getrouwd.

Voor zover mij bekend is mijn man de laatste Schmidhamer(??) Ook een perkenier als men kan zeggen dat een planter een soort perkenier is.

Hij is geboren op zee, 5 gr. 53' N.B. en 90 gr. 50'O.L. a/b van het Nederlandse schip "Prinses Juliana". Zijn Vader, één van de vijf kinderen, over wie Mevrouw Ziesel schrijft, was Gotlieb Frederik Karel Schmidhamer.

Mijn man is tot 1958 in Indonesië gebleven en heeft ook daar al op een plantage gewerkt, een rubberplantage in Midden Java: "Banjumas". Sinds 1958 is hij in Papua New Guinea.

We zitten op het ogenblik op een klapper- en cacaoplantage, om precies te zijn, Baubauguina Estate, Central District, ong. 15 miles ten noorden van Abau Island, dat ligt aan de zuidkust van Papua en 125 miles ten oosten van Port Moresby.

De plantage is één van de meest geïsoleerde hier, geen telefoon, alleen radio om contact te hebben met Port Moresby. Er zijn hier ook geen wegen en alle vervoer gaat per boot over de rivier. Voor een bezoek aan de stad, wat we slechts eens per zes maanden doen, moeten we dan ook 30 minuten varen met de speedboot naar de buurplantage, waar een landingsbaan is en kunnen vandaar met een vliegtuigje naar Port Moresby (ong. één uur vliegen). Verder komt er eens per drie weken een boot om goederen te brengen en de plantageproducten op te halen.

Dit alles schrijf ik U als reactie op het stukje, dat Mevrouw Ziesel schreef omdat ik het zo leuk vond het allemaal te lezen en mijn man de rij van Schmidhamers sluit, tenzij er nog een Schmidhamer zich meld. Analoog aan de foto, die U publiceerde, is de foto van mijn man op de plantage temidden van een paar contractboys, die hier werken. Bovendien laat de foto enkele tweelingklappers zien, iets wat ook bij klappers wel eens voorkomt.

G. A. Schmidhamer-Man

(vervolg: **"Bateë Ilië"**)

weg.

Op mijn vraag, waarvoor deze nu gebruikt werd, antwoordde men: "Als rustplaats en om op te "sembahjang" en. (dus als bidplaats).

De Gouverneur Generaal van Ned. Indië Jhr. Tjarda van Starkenborgh Stachouwer heeft in 1939 de van Heutsz bank bezocht en op deze bank gezeten. De Atjehse bevolking (de ouderen) wisten zich dat nog goed te herinneren.

J. H. J. Brendgen

TOEN FROEHER

(Herinneringen van een huisvrouw in ruste).

Toen ik de foto van Gedong Saté, voorkomend in T.T. no. 24 bekeek, bestormden mij duizend en één herinneringen, waarvan ik hier enige vertel.

Verder dan Gedong Saté verrees immers omstreeks het einde der dertiger jaren, het gebouw van het Indische Pensioenfonds en wel aan de overkant. Hierachter ontstond de vogelbuurt, met woningen, bestemd voor al het personeel. Daar mijn man in die tijd slechts een heel nietig ambtenaartje was, werd hem naar diens rang een klein hoekhuisje toegewezen in Gang Djalak. Duidt "Djalak" niet de minst aanzienlijke onder de vogels? Desondanks was het een geriefelijke en gezellig huisje. De tuin, ook klein, hadden wij beplant met rode polianta's. Achter het huis klom al spoedig langs draden geleid, de Laboe Siam, die tot op 't dak vruchten had. Halfgaar gekookt, als lalap, met sambal kemiri smaakten ze voortreffelijk.

In dat kleine huisje viel mij eens een grote eer te beurt.

Het was, nadat ik een heerlijk bad had genomen en even in de open gang voor de mandikamer stond te genieten van een vriendelijk uitzicht. Eerst de watertoren, waarnaast een kampong en ver daarachter blauwe bergen. Toen vernam ik paardestappen. Mijn eerste gedachte was: weg wezen. Mijn nieuwsgierigheid won. De ruiters waren dicht genaderd. Als aan de grond genageld, herkende ik Generaal Berenschot, iets achter hem zijn adjudant.

Eerstgenoemde reed aan de kant van m'n woning. Wat ik niet verwacht had, geschiedde. Vriendelijk zei hij: "Goede morgen!" Gelijktijdig salueerde hij, wat prompt door z'n adjudant werd gevolgd. Timide groette ik terug, indachtig mijn kleding.

Ik had nl. een rode kimono om, tèklèks onder de voeten, m'n kapsel à la kondé perdom. Dit was over een Grote Tuan en een heel, heel klein mevrouwtje.

Rest nog dit, dat Gedong Saté in die tijd onze richtsnoer bleef op weg naar huis.

Nietige herinneringen, toch zo dierbaar, uit tempo dulu!

F.M.

De huidige wereld, die méér middelen heeft, méér kennis, méér technische vaardigheden dan ooit te voren, gaat als de meest rampzalige wereld die er ooit geweest is, roerloos stroomafwaarts.

José Ortega Y Gasset

EEN VREEDZAME WERELD

De laatste Revolutie van de Mens !
Revolutie houdt meestal verband met chaos, oorlog en bloedbaden. Men voert oorlog omwille van de vrede; de mentaliteit van de moderne mens, een oppervlakkig wezen.
Het levensbeginsel echter zetelt in de Mens (intra Nos) en streeft voortdurend naar harmonie. Waarom dan niet vrede om mee te beginnen? In de jungle van het statisch systeem (waartoe wij allen hebben bijgedragen) hebben we helaas de sleutel tot onze oorsprong verloren. Wij hebben vergeten, wat we ZIJN, nl. het eindproduct van het heelal.
De mens bestaat dank zij de ORDE die bestaat tussen hemel en aarde en die is oneindig.
Wij mogen dit allemaal dan wel beamen, nochtans stagneren we onszelf voortdurend met "als" en maars" en volgen als schapen de orde van de chaos.
Zoals het is, zal verandering van binnenuit alleen geschieden middels lichamelijke en mentale energie. Ondertussen schrijdt, nee vliegt, de tijd voort en komt tot een einde......
Miljoenen mensen zullen moeten worden geïnspireerd aan verandering bij te dragen. Even zoveel "papierwerk" (statische wetten, bureaucratie, enz.) zal moeten worden vernietigd, alvorens verandering mogelijk zal zijn ten voordele van de mens. Dit is onpraktisch. De twee wereldoorlogen zijn er een sprekend bewijs van.
Eén praktischer weg is die via voedsel! Zodra wij onze bloedkwaliteit veranderen d.m.v. voedsel, zal een **onmiddellijke verandering** van binnenuit optreden. Zodra wij ophouden ons te voeden met datgene, dat bedoeld was "slaven" te kweken, zal dat de harmonie tussen ons en de gehele natuur ten goede komen.
De sleutel tot de laatste revolutie is in ons. Laat ons die gebruiken en zodoende van ons Geboorterecht profijt trekken - als VRIJ MENS.
Met de rubriek: De Orde van het Universum zullen we trachten U een inzicht te geven, hoe men **zelf het leven kan beoordelen en beïnvloeden** d.m.v. begrip van de **Orde v/h Universum en haar praktische toepassing in het dagelijks leven.**

De Orde Van Het Universum (I)

Door Roy Steevensz

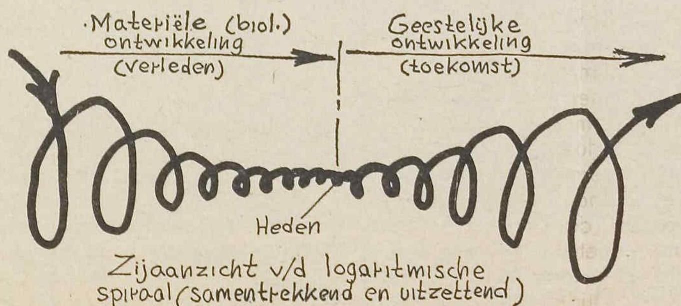
Het geluk van de moderne mens is beperkt, omdat hij zich in stand houdt met beperkte middelen (biologische en mentale). Wij zijn nu op het punt gekomen, dat wij ons moeten afvragen, wat het begin kan zijn naar **HERLEVING.**
Laten we allereerst nu het keerpunt nader beschouwen, het onderkennen; i.e. het Tijdsverloop. Het historisch verloop daarvan toont ons nl. het volgende (±):

Begin van het menselijk wezen	26000.000 jaar geleden
Voltooiing van de mens	8700.000 jaar geleden
Sociaal groepsleven	2900.000 jaar geleden
Vroeg oud stenen tijdperk	960.000 jaar geleden
Middel oud stenen tijdperk	320.000 jaar geleden
Laat oud stenen tijdperk	107.000 jaar geleden
Vroeg nieuw stenen tijdperk	32.000 jaar geleden
Middel + laat nieuw stenen tijdperk	10.000 jaar geleden
Bronzen eeuw	3.600 jaar geleden
Middel-eeuwen	1.200 jaar geleden
Moderne eeuw	400 jaar geleden

Wanneer we het bovenstaand tijdsverloop goed beschouwen, dan kunnen wij daaruit opmaken, dat de ontwikkeling ervan zich volgens een logaritmische

spiraal genoemd heeft.
Elke duur van ontwikkeling neemt hier nl. af met 2/3 van het voorgaande.
Het einde van dit patroon zal zich openbaren binnen afzienbare tijd, binnen 10 à 20 jaar!
Alle hedendaagse ontwikkelingen tonen de symptomen van steeds sneller verloop van de tijd. De tijd zal dan tot "stilstand" komen en de ontwikkeling overgaan volgens het patroon van de expansieve (middelpuntvliedende) spiraal. ([1]

Zijaanzicht v/d logaritmische spiraal (samentrekkend en uitzettend)

TER INTRODUCTIE

Elk mens probeert op eigen manier z'n ware identiteit te ontdekken, die hem moet dienen als een uitgangspunt, om het leven te kunnen beoordelen ter bevordering van het menselijk geluk.

Ruim 12 jaar geleden gaf Oom Tjalie ons een stimulans in de juiste richting met z'n werk. Het leidde naar een vlak, dat hoger lag, dan dat van de kleine ego. Het vlak van het ethnische (sociaal) bewustzijn met een ideologie, die een hecht verbond tussen verleden en toekomst inhield. Hij zag het samenbrengen (verbroedering) van Oost en West als een, voor ons kinderen van Oost en West, na te komen plicht, als eerbetuiging, vooral aan onze voorouders.

Dank U, Oom Tjalie en tante Lily, dat ik de gelegenheid heb gekregen, bij te mogen dragen.

ROY

De ontwikkelingsspiraal, waardoor wij tot nu toe zijn gegaan, is die der materialisatie. De era, welke we tegemoet gaan, zal beïnvloed worden en het kenmerk dragen van geestelijke ontwikkeling. Maar voordat we "zo hoog kunnen grijpen", moeten wij biologisch volwaardig zijn, want de moderne mens is op een zeer laag ontwikkelingsniveau gekomen, fysiek en mentaal.

Voedsel nu is de oorsprong van ons biologisch bestaan. Voedsel wordt in de dunne darm omgezet in bloed en lichaamscellen ([2] wederom uit bloed gevormd.

Elke dag verandert 1/10 van ons bloedplasma (in 10 dagen verandert derhalve ons gehele "systeem" en de kwaliteit van ons bloedplasma).

Bloedplasma zet zich om in rode bloedlichaampjes, welke elke 3 mnd. een verandering ondergaan. Men kan uit het bovenstaande concluderen, dat wij met voedsel de kwaliteit van ons bloed kunnen bepalen en successievelijk onze gehele lichaamsstructuur kunnen beïnvloeden. (Elke 5 jaar veranderen onze lichaamscellen en om de 7 jaar de gehele structuur).
Wie dus een ziekte (elke) wil genezen, zal dat moeten doen via voedsel. Wij kunnen het symptoom van een ziekte bestrijden, maar de oorzaak woekert voort, zolang de conditie van de lichaamscellen nog niet hersteld is. Want de biologische conditie is de basis van onze gezondheidstoestand. Hoofdpijn, koorts, verkoudheid bv. zijn symptomen, die wij teniet kunnen doen met (symptomatische) medicijnen, de oorzaak is niet geëlimineerd. Symptomen zijn niet slechts een middel om het lichaam te ontdoen van verontreinigingen, maar dienen de mens tevens als waarschuwing.
Wie deze waarschuwing door onwetendheid in de wind slaat, moet zich voorbereiden op degeneratieve ziekten, zoals bijv. ziekte van nieren, hart, haaruitval, kanker.
De vraag rijst nu: hoe kunnen we datgene eten, wat we werkelijk nodig hebben en dat biologisch verantwoord is? Immers, het voedsel, dat we van de winkels betrekken, is hoofdzakelijk ingesteld op het commerciële (winstbejag) vlak en/of zintuigelijk (als het maar lekker smaakt). Voedsel heeft echter een veel omvangrijkere strekking dan slechts het vullen van maag en beurs en het strelen van de tong.
Door voedsel geven we continuiteit aan de oorsprong en het leven. We moeten dus niet het voedsel tot ons nemen enkel en alleen voor het genoegen, maar vooral voor het voortbestaan van de mens. Het welzijn van de generaties na ons hangt af vàn ons reproductievermogen.

De mens fungeert hoofdzakelijk d.m.v. twee eigenschappen; het lichamelijke en het verstandelijke, waarvan het lichamelijke in stand wordt gehouden door verbeteringsvermogen en het onderlichaam (maag, darmen) en het verstandelijke door werking van hersenen. Hoofd (hoog, klein, hard) en onderlichaam (laag, groot, zacht) zijn antagonistisch, maar één in oorsprong en functie. We zeggen dan: **"Het Lichaam is de moeder van het verstand en het verstand regeert het lichaam".** De twee zijn dus onafscheidelijk. Het lichaam (lichaamscellen, dus ook hersencellen) onderhouden wij met voedsel, dat door het plantenrijk wordt voortgebracht (maagdelijk voedsel). Velen van ons maken de fout om inorganische elementen (chemicaliën) te gebruiken als voedsel. Biologisch zetten wij ons dan weer 3 biljoen jaren in ontwikkeling terug! Degeneratie van de lichaamscellen is er onherroepelijk het gevolg van. Verstandelijk fungeren wij d.m.v. het oordelingsvermogen. De niveau's van het oordelingsvermogen zijn als volgt:
7): **het hoogste** (supreme) Universele Liefde, (niet te verwarren met sentimentele), alles omvattend. Verandert alle tegenstellingen in een Eenheid. Voedt zich volgens de Orde van het Universum en kan daarom van alles genieten.
6:**Ideologisch.** Geestelijk streven (denker, "recht en onrecht") Eet volgens een theorie of religieus (filosofisch) principe.
5): **Sociaal.** Draagt bij tot het sociaal welzijn (organisator, moraal + economie, "goed en slecht") Eet net als elk ander. Conformist.
4): **Intellectueel.** Conceptueel, statisch, wetenschappelijk. Berekenend, expert (Ik heb nodig) - voedsel: volgens de algemene voedingsleer of methode (vitaminen, proteinen, enz.)
3): **Sentimenteel.** Emotioneel, psychologisch (wenselijk of onwenselijk) - fijnproever (gourmet)
2): **Zintuigelijk.** Lichamelijke genoegens, sensueel, erotisch, comfort ("houden en niet houden van") - eet gulzig (gourmand).
3): **Mechanisch (blind).** Instinct (dierlijk), slaaf (verkoopt z'n leven) leeft dag in, dag uit volgens een vastgesteld systeem (als een robot) - eet als een dier, gedreven door honger en dorst ("Ik wil".)
De moderne mens (westers) heeft z'n voedsel hoofdzakelijk gebaseerd op het mechanisme (blinde). Het westerse symbool voor recht en orde, spreekt al voor zichzelf. Vrouwe Justitia is geblindoekt en laat het recht over aan het materialisme. Hier zien we hoe recht afgewogen wordt (en beoordeeld naar kwaliteit.) Evenwicht betekent hier ook stagnatie. Universeel evenwicht echter kent geen stilstand, wèl constante verandering. Het is daarom wel toepasselijker, om evenwicht uit te beelden. (Universeel recht is niet af te wegen.)
De Aarde fungeert als de directe bron voor het biologisch onderhoud en uit de Kosmos (hemelrijk) betrekken we het mentale voedsel. (Daarom is ons meest edele streven altijd opwaarts gericht.) Ons lichaam fungeert a.h.w. als een antenne. Daarom:: hoe zuiverder onze antenne (lichaamscellen), hoe zuiverder de "ontvangst" uit het Universum, dat zich kenmerkt door intuitie, voorstellingsvermogen of gedachtekracht.
De mens is het hoogstontwikkelde wezen op aarde, omdat hij het hoogstontwikkelde voedsel tot hoofdvoedsel heeft. En het meest vrije wezen, omdat hij het enige wezen is, dat z'n voedsel kan veranderen d.m.v. de **kookkunst.** Helaas begon de mens meer dan 5000 jaar geleden langzamerhand z'n hoofdvoedsel te verwaarlozen, waardoor hij ook het hoogste vermogen om te oordelen (intuitie) verloor. Wij moeten ons dus niet vergissen door vergelijkingen te trekken met "betere leefwijzen uit het naaste verleden; doch datgene bevatten wat de Ouden onderbroken hebben, meer dan 5000 jaar geleden.
Waarom het afgebroken werd en hoe wij het contact met de Orde van het Universum **bewust** kunnen bevatten, zullen we in een volgende aflevering nader beschouwen.

(wordt vervolgd)

[1]) De spiraal is het universele patroon van alle phenomena (verschijnselen). Wij kunnen het bij onszelf waarnemen: kruin op het hoofd, spiraal op de top der vingers;; het oor, de ogen, de bloedstroom, slokdarm, darmen, het geboorteproces, wentelingen gedurende zwangerschap en tijdens het geboorteproces.
In de natuur: Oceaanstromingen, luchtstromingen, plantengroei (takken, bladeren, bloemen, de melkwegstelsels.

[2]) De moderne medische wetenschap **veronderstelt,** dat een cel groeit door splitsing; dit, doordat zij het biologische transmutatie-proces nooit heeft weten te doorgronden. Deze veronderstelling gaat wel op wanneer men proeven neemt met testbuisjes in laboratoria. Ene Dr. Morishita echter, heeft niet lang geleden op zuiver wetenschappelijke wijze bewezen, dat transmutatie van voedsel tot bloed in de dunne darmen plaats vindt.
Helaas is het merendeel der medici, wat betreft het menselijk lichaam vastgeroest aan veronderstellingen, die doorlopend veranderen.
Met het gevolg, dat men blijft zoeken naar afdoende genezingsmethoden (en/of geneesmiddelen) voor allerlei ziekteverschijnselen. En dat zoeken meestal (of zelfs altijd) op een dood spoor uitloopt.

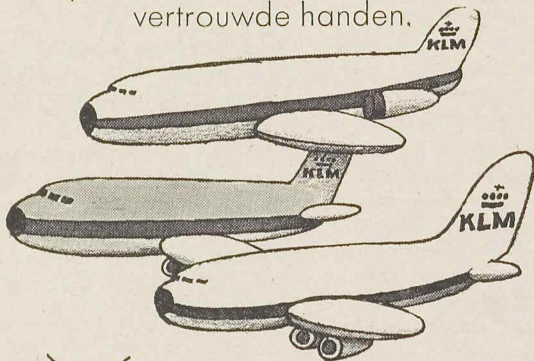

Indonesië

We vliegen met de KLM, dus zonder soesah

Het fijne is dat KLM en Garuda samenwerken. Dat is het beste wat we kunnen hebben. Vertrekken vanaf Schiphol - en zonder overstappen naar Jakarta! Met Nederlands en Indonesisch sprekend personeel aan boord. We zijn dus in vertrouwde handen.

We gaan terug ons hart en ons

Tempo doeloe, al is maar voor kort.

Het goede van de oude tijd vinden we er nog steeds terug. Desgewenst kunnen we na aankomst in Jakarta eerst gaan logeren in een der voordelige 'opvanghotels'. Sfeer opsnuiv akklimatiseren - en van daaruit plannen mak voor de rest van onze reis. De achterblijvers zullen ons benijden!

nu f 1.994,-

Stuurt u mij eens gegevens over de vliegtarieven en verblijfsmogelijkheden in Indonesië.

Naam:
Adres:
Plaats:

TT 3

In een ongefrankeerde envelop opsturen aan:
KLM, Antwoordnummer 496, Amsterdam.

VACANTIE IN EIGEN BERM!

"De Automobilisten zijn vandaag erg onrustig!"

Een dodenrit en nog wat

Hieronder vervolgen wij de serie jeugdherinneringen van Sumatra's Westkust, geschreven door Mevr. Ziesel-Schmidhamer, waarvan het eerste deel in T.T. van 15 juli verscheen.

*

Het gebeurde, toen ik ongeveer 12 jaar was. Op Sumatra's Westkust. We zouden gaan logeren bij de Controleur B.B. van Manindjau. Kennissen van ons uit Padang met hun Chevrolet en wij, mijn vader, moeder en ik met ons trouwe Fordje. Vanaf Matoer ging het naar beneden naar het meer van Manindjau. De afdaling werd "de weg met de 44 gevaarlijke bochten" genoemd. De weg was smal en de bochten waren veelal z.g. elleboogbochten. Hier moesten we vaak "zagen" om de bocht te kunnen nemen. Vooral omdat het hier vrij smal was. Aan de ene kant was het ravijn, waar je beneden de weg kon zien liggen, die je later moest berijden. En aan de andere kant de rotsen, waar de weg in uitgehouwen was. Veelal zwaar begroeid, waar de helling niet zo steil was.

De andere familie ging het eerst naar beneden. Toen volgden wij. Wij hadden ook nog onze chauffeur bij ons, die uitstekend chauffeerde en de boel moest onderhouden. Een kundig man. Maar meestal chauffeerde mijn vader zelf, zoals nu. En ook hij was een prima rijder.

We begonnen onze tocht naar beneden Bij elke bocht sterk remmen en manoeuvreren met het stuur, om geen obstakels te raken. Het ging soms steil naar beneden. Ongeveer halverwege was het mis. Deze oude Fordjes waren natuurlijk primitiever van constructie dan onze tegenwoordige auto's.

Plotseling roken we een nare lucht van verbrand rubber en ja hoor, de rembanden bleken doorgebrand te zijn, door het voortdurend remmen. Een akelig geknars en gepiep klonk op uit het inwendige van de auto. We hielden ons hart vast. Mijn moeder en ik zaten achterin. De chauffeur naast mijn vader. De snelheid van de auto begon toe te nemen, omdat er niet meer goed geremd kon worden. En dat bij al die steile bochten. Gelukkig was het wegdek betrekkelijk goed.

Mijn vader was bleek geworden en zijn gezicht was vertrokken van spanning. Remmen kon alleen nog maar op de achteruit. Zelfs de eerste versnelling was nog te snel. Dus moest hij steeds even de achteruit inschakelen. De wagen slierde bij de bochten gevaarlijk dicht langs de rand van het ravijn. Maar telkens wist mijn vader, onder het erbarmelijk gekerm van staal op staal geluid van de rem en het terugschakelen, de auto weer in het goede spoor te brengen. Schokkend bewogen we ons voort.

Mijn moeder had mijn hand gegrepen en was ook doodsbleek geworden. Toch uitten we geen kreet, om de concentratie niet te verbreken, die mijn vader nodig had voor de besturing. Steeds als we op een haar na het ravijn misten, kneep mijn moeder hard in mijn hand. Maar ik dorst geen kik te geven.

Wat de chauffeur dacht weet ik niet. Zijn gezicht was als uit steen gehouwen en slechts af en toe trok er een zenuwtrek over zijn strakke mond. Hij hield zich meesterlijk.

Zo ging het ettelijke bochten naar beneden. De tocht duurde eigenlijk niet zo lang, maar voor ons leek het wel eeuwen te duren. En geen van ons durfde ook maar iets te zeggen.

Eindelijk was het einde in zicht. Een lange flauwe helling bracht ons tot het erf van het controleurshuis. Mijn vader had geen kracht meer iets verder te doen. Hij schakelde de motor uit en liet de wagen gewoon uitlopen. Een weldadige stilte daalde op ons allen neer. Geen gillend geknars meer en geen motorgeronk. Als een vermoeid kind rolde de wagen zachtjes voort. We hobbelden over een paar bloembedden en met een lichte schok kwamen we tot stilstand tegen de muur van het huis. Heel zachtjes. De nachtmerrie was beëindigd.

Het duurde enkele minuten voor mijn vader zich bewoog en met een diepe zucht van opluchting uitstapte. Ook wij waren te beduusd geweest om ons te bewegen al die tijd.

Wij herstelden ons al spoedig, toen onze kennissen en de controleur kwamen aanlopen, om te vragen wat die eigenaardige aankomst te beduiden had. Toen kwamen de verhalen los. Alleen mijn vader zei niet veel. Wij deden het woord wel.

Maar nu moesten we andere rembanden hebben en die waren alleen te krijgen in de bewoonde wereld. Dus moest onze chauffeur met de bus van Matoer er op uit om die dingen aan te schaffen. Pas de volgende dag kwam hij terug.

Inmiddels brachten wij onze tijd door met zwemmen, luieren en vissen in het meer.

Toen de terugtocht aanving zeiden onze kennissen dat wij maar het eerste naar boven moesten met het Fordje.

lees verder volgende pagina

Hun auto was tenminste te vertrouwen. Mocht er weer iets misgaan, dan waren zij er nog achter ons aan. Dus gingen wij het eerst en de rit verliep vlot. Het Fordje deed het prima.

Boven gekomen wachtten we op de anderen, maar wie er kwamen, zij niet. Van enkele mannen die naar boven kwamen lopen, hoorden we dat de chevrolet gestrand was in een bocht. Tegen de rotswand lag een grote kei. Daar was het voorwiel overheen gehuppeld en de as zat klem, zodat men niet verder kon.

Goede raad was duur. Tenslotte besloot mijn vader terug te rijden, om te zien hoe de zaken stonden. Inderdaad trof hij de gestrande wagen aan in een bocht.

Met behulp van passanten werd de wagen opgetild en kwam los van de kei. Gelukkig was er niet veel beschadigd en ze konden verder rijden. Maar nu ons Fordje. Het was ondoenlijk weer naar beneden te rijden om te keren en de weg was te smal om hier te draaien. Tot mijn moeder een oplossing vond.

Ook weer met behulp van dezelfde mannen, pakten ze de Ford bij zijn vooras en bumper en draaiden hem gewoon rond om zijn eigen as, zodat hij weer met de neus naar boven stond. Per slot was het hele geval betrekkelijk licht van gewicht. Onder gejuich van ons allen slaagde het evenement. Al met al was het te laat op de dag geworden, om nog naar Fort de Kock te rijden en we besloten in de pasanggrahan van Matoer te overnachten. Een eenvoudige nasi goreng was gauw bereid door de mandoer en na afloop gingen we het gastenboek bestuderen. Dit was beslist een bezienswaardigheid. Iedereen die hier geweest was had er iets in geschreven. Sommigen vertelden waar ze vandaan kwamen en waar ze heen gingen. Weer anderen hadden hele gedichten gewrocht. Zo lazen we o.a. het gedicht, waarvan ik me slechts twee regels kan herinneren. Het was kennelijk van een paartje op de huwelijksreis. Er stond: "En we dachten pas aan trouwen, bij het gat van de karbouwen". Ze bedoelden het "Karbouwengat" of "Ngarai", een diepe kloof bij Fort de Kock.

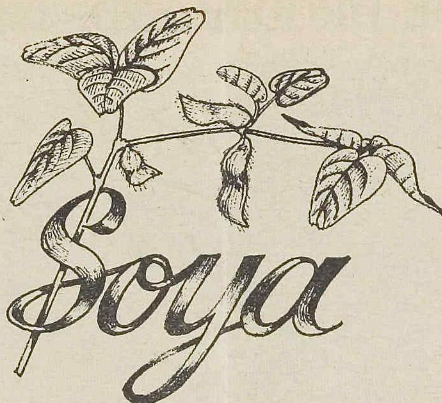
Zo waren er nog meer grappige dingen in vermeld. Ook wij moesten er wat in schrijven. Ook troffen we namen van bekenden aan, die hier ook overnacht hadden. We amuseerden ons best die avond.

De volgende dag ging het op huis aan en we pochten later op de hoedanigheden van onze voertuigen. De Chevrolet tegen ons Fordje. Daar bleken we niet over uitgepraat.

Zo was deze tocht dus nog goed afgelopen, ondanks de diverse narigheden.

E. A. Ph. Ziesel-Schmidhamer

Door PLANTERSVROUW

WAT DE BOER(-IN) NIET KENT........

In 't oude China, (las ik) werd de soyaboon zo hoog gewaardeerd, dat 't gewas als heilig werd beschouwd. De chinese keuken biedt dan ook talloze verrukkelijke en voedzame gerechten, waarin soya-producten worden verwerkt. Nadat we 't in 't oude Indië hebben leren eten, kunnen we ook hier tahoe en timpih regelmatig in ons menu opnemen. Al dan niet met ketjapen tao'tjo sausjes. Nu weet ik ook dat ve-tsin gemaakt wordt van kedelee; en soe'oen.

En als we een beetje opschieten met onze soya-club, verwerken we misschien al gauw de groene zaden in zalige sla'tjes, hors d'oeuvres en jardinières. Ik kan me de smaak van de gekookte boontjes als snoep niet zo goed meer herinneren. Maar ik weet wel dat ik 't vroeger erg lekker vond. Mijn moeder zorgde altijd voor een tussen-doortje in 't schemeruur. Soms in de vorm van een grote mand met bosjes gekookte kedelee En dan maar "si-sil'en", in een grote kring er om heen.

Van de week was ik op de markt bij mijn langganan voor indisch allerlei. 't Is een goedmoedig oud manneke, met een verweerd kripoet gezicht. Totok, maar wel al een beetje kesasar, misschien naar de kant van zijn vrouw. Hij kent tenminste alle ingredienten, zonder zich ooit te vergissen. Knap. 't Is altijd druk aan zijn stalletje, want 't is een "veelzijdig" man. Behalve indische dingen heeft hij verschillende merken margarine, "Bléuband" natuurlijk, verse- en diepvries kip, konijn. Hij klontongt Douwe Egberts. En dat met een gezicht dat altijd op mooi weer staat.

Iéts probeert mij opzij te duwen. Neen tante, dát juist niet; 't is toch heus mijn beurt.

"Ik wou graag twee van die blokken," wijs ik op de emmer met tahoe.

"Wat binne dát voor dingen?", hoor ik een sjagrijnige stem naast me. Ze kijkt of ze p... ruikt.

"Soya-kaas, tahoe zeggen we. Dit eten we in de plaats van vlees. Niet zo duur en nog gezonder ook."

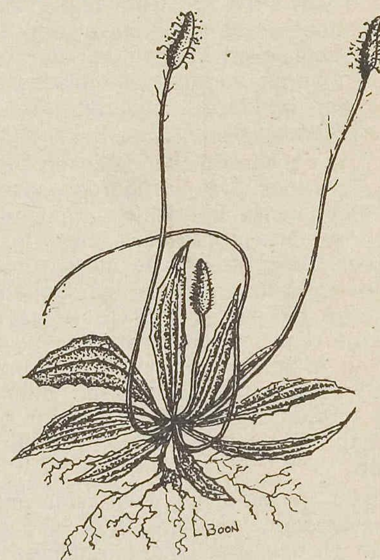
"En lekker mins... lekker...vol vitaminen", vertelt de koopman, 'van A tot Z'. "En datté?" Hij weegt tao'gé voor me af. "Vitamine C", zeg ik. "Dá sal wel". Ik krijg nog een plak timpih en dan is zij aan de beurt, Lizegrim. Ze staat te prikken in bleke kippeborsten, misschien ingespoten met ongezond spul. "Geef mè-èn maar zo'n mals kieken, neen, den diejen, met veul vlees d'r an. 'k Sijn niks nie gesteld op al die nuwig'eden."

Even later stouwt ze aan een ander stalletje haar tas verder vol met grote boeren-worsten en andere vlezigheden. Nog altijd viert de welvaart hoogtij. Een ongezonde welvaart. Ten koste van ons welzijn.

Maar hoe beste lezers, zouden deze mensen te bereiken zijn voor onze soya? Weet u 't?

*

Vitamine C.

Een zij-sprong op mijn stokpaardje. Van de kedelee, naar onze dierbare kruiden en hun heilzaamheid.

De zomer is weer in 't land. Maar zó ook weer voorbij. Zo heel erg lang zien we haar niet, de smalle weegbree. Nu komen we haar tegen langs veld en wegen, misschien in 't plantsoen, in uw tuin. Of bij de buurman. Maar altijd tot barstens toe gevuld met...... Vitamine C.

Dagelijks een paar blaadjes. Gesnipperd op uw boterham, in de soep, uw sla'tje. 't Werkt kalmerend in deze tijd van jachten en jagen. " 't Beschermt u tegen allerlei infectie's, heelt wondjes, 't verrijkt uw bloed, werkt verzachtend bij aandoeningen van de luchtwegen en van de darm." En ga zo maar door. Met wat honing kunt u er een hoeststroopje van maken voor uw lievelingen. Als ze tóch verkouden worden. Holland ís eenmaal grillig en nukkig. Vraag 't Dr. Vogel, Messgué, Mellie Uyldert. Sla er onze eigen vertrouwde mevr. Kloppenburg-Versteeg voor op. Ook zij zal precies 't zelfde vertellen wat de "da'on-oerat" voor ons heeft. Zelf heb ik al een voorraadje verzameld en gedroogd. Voor de kwade winterdag. 't Rúikt naar gezondheid en beterschap. Alles heeft zijn waarde...... maar niet iedereen ziet haar.

Plantersvrouw.

MIJN ONBEKENDE DROOMLAND

Indië!

Dat woord had voor mij, als negenjarige leerlinge van de vierde klas lagere school, een welhaast magische klank. Indië!

Daar woonden enkele van mijn familieleden; een neef en zijn jonge vrouw waren er enige jaren tevoren, als pasgetrouwd paartje, naar toe gegaan, uitgezonden door een bekende oliemaatschappij. Hun eerste standplaats was ergens in de rimboe van Borneo. Maar de brieven, die mijn Ouders van tijd tot tijd ontvingen, deden mijn kinderhartje sneller kloppen. Wat zou ik daar óók eens graag naar toe willen gaan! Het leek me heerlijk, te wonen in dat land van altijd-zon! Hoe blij en gelukkig moesten de mensen wel zijn, die er hun hele leven konden wonen...... die er geboren waren...... die dáár hun "thuis" hadden...... omdat dáár hun vaderland was......

En in de aardrijkskundelessen genoot ik van alles, wat we leerden over dat mooie, verre, heerlijk-warme land, en ik droomde ervan, óók eens in mijn leven die grote reis te mogen maken, die per boot in Rotterdam begon, en die je na een maand (oef, wat een lange reis!) op de plaats van bestemming, in het land van je dromen bracht. Je kon de reis ook bekorten, door met de trein tot Marseille of Genua te gaan, maar dat leek me echter niet je-van-hèt!

Vader vertelde me vaak over andere familieleden, die heel, heel lang geleden al, naar het land-van-mijn-dromen waren gegaan: als dokter, of apotheker, en zelfs enigen als missiezuster. Deze laatsten hadden in Bandoeng of Buitenzorg gewerkt, jarenlang: Mère Xavier Neujean en Mère Thérèse, haar Assistante; ze waren lid van de Congregatie der Zusters Ursulinen.

Mijn neef en zijn vrouw kwamen terug in 1934, in de heel koude januarimaand. En we zagen foto's, albums vol, van heel veel plekjes uit mijn droomland: Borneo, Sumatra en Java, waar ze het laatst waren geweest.

Ik begon mijn studie voor onderwijzeres. En dat hield ook in, dat de aardrijkskunde en de geschiedenis nog intensiever bestudeerd werden.

Tjalie aan de wandel met zijn kleindochter.

Er volgden lessen met lichtbeelden...... De Zusters, bij wie ik op internaat was, hadden zelf verschillende missiestaties op Sumatra, en daardoor was onze aardrijkskunde-lerares in het bezit van de prachtigste "plaatjes".

Mijn verlangen naar ongekende verten groeide......

Eindexamen! Geslaagd!

Nu nog even de hoofdakte plus Frans, Duits en Engels halen!

En dan: naar Indië!!!

Maar donkere wolken pakten zich samen boven Europa, en vlak daarna over heel de wereld......

Wereldoorlog II brak los!

Tot die morgen in december!

"Hebben jullie het al gehoord? Vreselijk! Japan is Indië aan het bestoken, het is oorlog in ons goede Indië!......"

Ik slikte even moeilijk.

O, wat hoopte ik, dat het een onjuist bericht zou zijn geweest!

Maar de volgende dagen hoorden we steeds meer over die verschrikkelijke strijd, al zou het tot na 1945 duren, voor we er de droevige bijzonderheden van zouden vernemen.

Mijn arme droom-land!

En zo werd het, na lange, moeilijke jaren eindelijk 1945, 1946.

Toen volgde de soevereiniteitsoverdracht, waar ik zo mijn eigen gedachten over had. Was dàt nu werkelijk de oplossing? Het wilde er bij mij niet in. Voor het eerst in mijn leven ontmoette ik mensen, die in Indië geboren en getogen waren, en ik zag er langzaam maar zeker steeds meer, op straat, in winkels, in de kerk, als mijn leerlingetjes op school. Wat waren die kinderen héérlijke leerlingen, zo beschaafd, zo leergierig, zo ijverig! En wat hadden ze vriendelijke Ouders......

Neen, ik mocht niet gaan vergelijken, maar toch, onwillekeurig......

Ik begon een beetje te begrijpen, waarom familieleden en vrienden, die in Indië waren geweest, zo enthousiast waren.

Het heimwee naar mijn onbekende droom-land kwam weer sterker terug. Maar de kans op verwezenlijking van mijn hartewensen werd met de dag kleiner. Indië was Indonesië geworden en het zou nog wel de nodige jaren duren, voor men er "op orde" was. Doch met die jaren werd ik ouder en kwam boven de leeftijdsgrens, waarop men nog verantwoord voor een eerste langdurig verblijf in de tropen kon vertrekken. Mijn droom-land werd onbereikbaar......

Nee, tòch niet helemáál!

Een kunstenaar uit het land-van-mijn-dromen was óók in Nederland komen wonen, en ik ontdekte, helaas veel te laat, dat we in dezelfde stadswijk van Den Haag leefden.

Hij was een kunstenaar-met-het-woord! Hij had de gave, het heimwee van vele anderen naar hun verre vaderland, aan te voelen.

Leefde er ook in zijn hart niet het eeuwige verlangen van "terug-naar-zijn-land-van-de-zon"......

Klonk in zijn hart niet altijd het lied van de gamelan? Was hij voor die hem kenden, en ook voor wie hem nog nooit gezien of gesproken hadden, niet altijd, met woord en daad, de belichaming van wat er leeft in de ziel van de mensen uit mijn droom-land?

De laatste twee jaren ontmoette ik hem zo nu en dan, als hij een wandelingetje maakte met zijn schattige kleindochtertje, of als hij zomaar juist de deur binnenkwam of er even uit ging.

We wisselden niet veel woorden.

Dat was voor de kunstenaar ook niet nodig. Hij wist, met weinig woorden, veel te zeggen. Ik ontmoette hem voor het laatst die vrijdagavond, enkele dagen voor hij ons verlaten zou.

Een vriendelijke, hoffelijke groet, een grapje, en Tjalie ging naar boven......

Maar die laatste korte ontmoeting zal me altijd bij-blijven.

*

Pas nà zijn heengaan zag ik het land-van-mijn-dromen, leerde ik het kennen, zoals niemand anders dan alleen Tjalie Robinson het me kon laten zien. Ik kreeg enkele werken van de kunstenaar-met-het-woord ten geschenke. Ik ben nu eindelijk in mijn droom-land, en ik houd ervan.

Teresa von Orsbach.

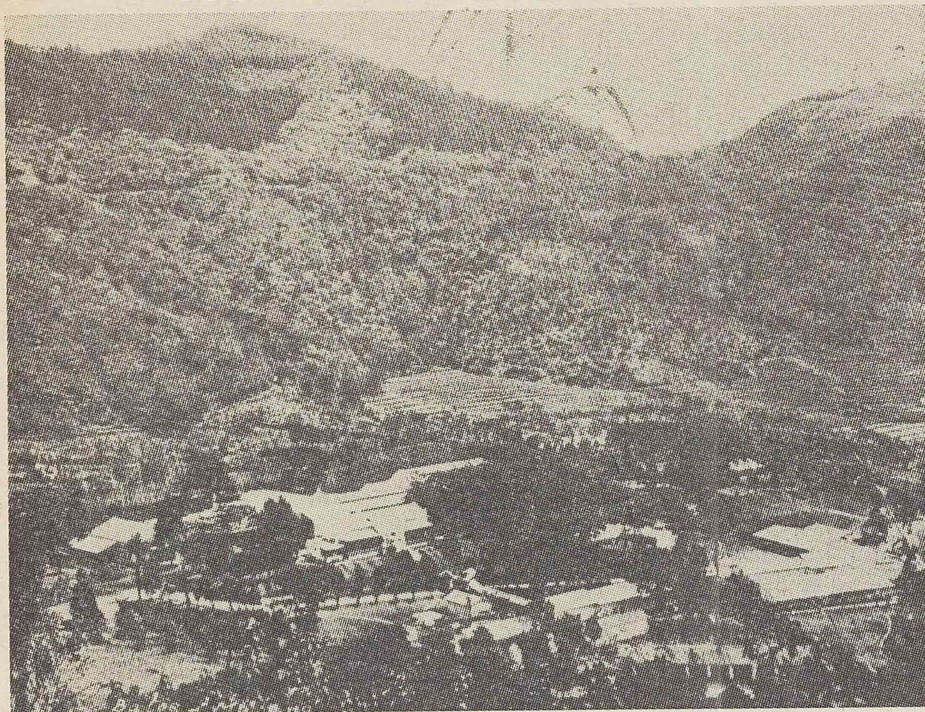
Tjalie Robinson

Persoonlijk heb ik je helaas niet gekend,
Doch ik weet, wie je was en wie je nog bent.
In het hart van je vrienden leef jij altijd voort
Door een kracht, die aan leven noch dood zich stoort.

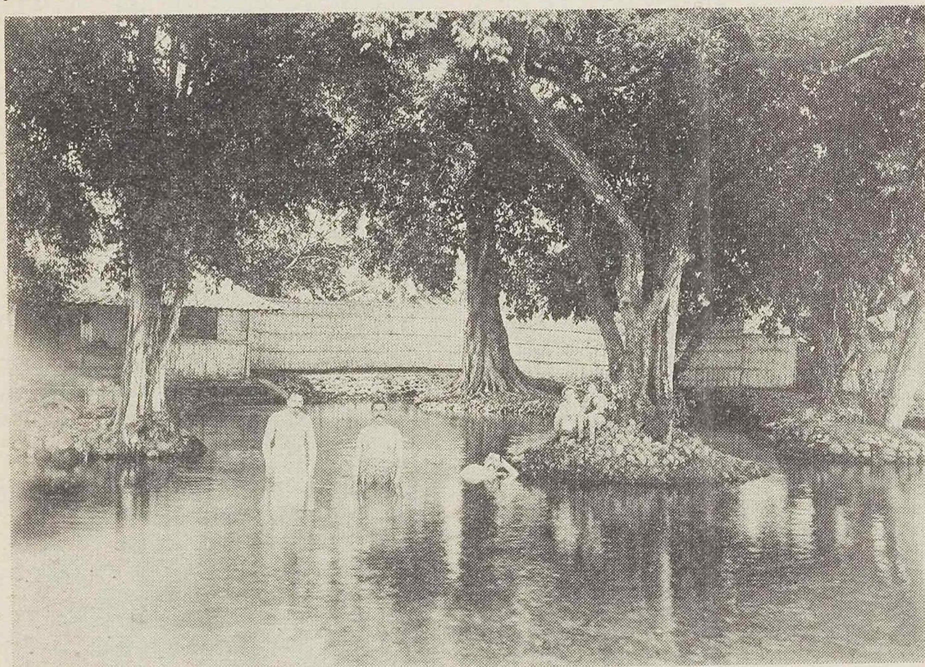
Voor ons was jij de man van het Indische leven.
Voor dit ideaal heb je alles gegeven.
Niemand zal ooit vergeten, dat jij hebt bestaan
En ons in de eeuwigheid voor bent gegaan.
Wij hopen je eens weer te mogen ontmoeten,
Dat doet onze smart om je heengaan, verzoeten.

Mevr. H. M. B.-Delft

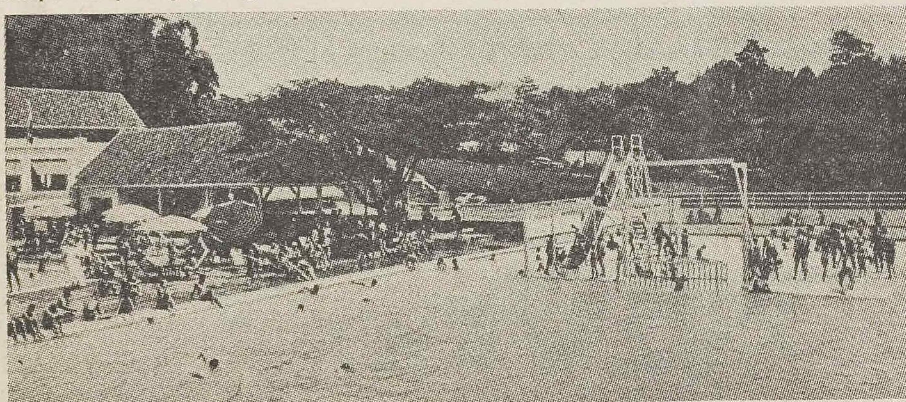
VACANTIE GENIETEN....

......In Songgoriti, boven Batoe, met zijn bergen, warmwaterbaden, tochtjes te paard, spekpannekoeken en de bittere lucht van Marygold en djeroek keprok......

......of Moentjil, Salatiga in een besloten badgelegenheid met zelfmeegebrachte nasi-petjil, lemper en pisang-goreng......

......of het Dago-zwembad in Bandoeng met moderne genoegens, 40 jaar later......

LEMANG

Op de selamatan van de heer Bartman in T.T. no. 24, met als hoofdschotel: Lemang. De rijst, die "met uitgeperst klapperwater in de bamboe wordt gedaan, afgedekt met een prop vlas of pisangblad". En de engeltjes zorgen dan wel voor 't op smaak afmaken en 't gaar koken?

Dat zal best, als 't de echte lemang betreft. Want, op de juiste manier bereid, is 't een hemels gerecht. Speciaal voor Nimrods zonen, omdat 't ter plekke klaar gemaakt kan worden. Als er tenminste een bamboe-stoel in de buurt is en een salam- of djamboeboom. Aër of bidji. 't Gaat nl. om 't aroma van 't blad.

Anders meenemen van huis.

De jonge bamboe's kappen op ongeveer 80 cm. Eén "ros" aanhouden, als bodem, de overige weg slaan. En bovenin een opening. Aan de binnenkant wordt de poederachtige aanslag verwijderd.

Van 't geschoten beest snijdt de jager de fijnste vleesdelen in grove dobbelstenen. Hij wrijft ze in met zout en evt. lombok rawit. De stukken gaan de kokers in, die afgesloten worden met een stevige prop salam of djamboeblad.

Nu maakt hij een vuurtje, een "bediang" die tevens alle njamoeks en mroetoe's ver weg houdt. Hij zet de kokers er dicht bij. En dan maar draaien, dat de warmte van 't vuur 't vlees gaar kan laten sudderen in zijn eigen vocht. Zó maakte mijn grootvader 't de engeltjes hadden 't hem geleerd. De "bontot" rijst nam hij mee van huis. Mijn moeder maakte 't thuis ook wel met de boemboe van opor of besengèh. Dus o.a. ook met "uitgeperst klapperwater".

De lemang van opa was lekkerder vond ik. Net zo "smeujig" als zijn jachtverhalen. In zijn tijd was hij een beruchte tijgerjager. Als dié zijn avonturen ter tafel bracht......

Maar dan stond er altijd ook een grote pot zout op.

Plantersvrouw

HET GELUK VAN HET JAGEN

"De jacht behoort tot het zuiverste repertoire van het menselijk geluk"
José Ortega Y Gasset.

Zwijnenjacht in Suriname

Dit is het jachtverhaal van de heer Rijklof van Goens die verteld van zijn belevenissen in Suriname. Het is een goed jachtverhaal en prettig om te lezen.
De heren jagers zijn buitloos, anders gezegd platzak weer thuis gekomen. Is dat belangrijk, dat men wat "krijgt" op jacht? Welneen! De buit komt immers pas op de tweede plaats. Belangrijker is dat men in de vrije natuur is geweest, weer gehoord heeft de typische bosgeluiden, gezien de machtige vegetatie en geroken de muffe geur van humus en rottend blad.
Bravo heer Rijklof van Goens! Dat verhaal smaakt naar meer. Wij houden ons aanbevolen voor Uw huntingstories.

Voor degenen die in Indonesië geboren en getogen zijn, was in de jaren voor het uitbreken van de Pacificoorlog (1942-1945) de jacht, en in het bijzonder de jacht op tjèlengs (wilde zwijnen) een der grootste genoegens. Elke zaterdag en ook 's zondags, trokken velen de stad uit en de wildernis in. Verschillende dier oud-Indisch-gasten en schrijver dezes is er een van - zijn in Suriname terecht gekomen, een land dat in vele opzichten op Indonesië lijkt. Oók wat het jachtbedrijf betreft. Ook hier beoefenen velen de jacht en proberen een zwijn of een hert onder schot te krijgen.

"De jacht hier", vertelde een jachtliefhebber mij, "verschilt niet veel van die in Indonesië". Maar daarin vergiste deze man, die nooit in Indonesië geweest is, zich deerlijk. De grote alang-alang-vlakten die zo'n bijzonder kenmerk vormen van het Indische landschap ontbreken hier volkomen. Daarentegen zijn de bossen hier zeer uitgesterkt en hoe verder zuidelijk men komt, hoe wilder de natuur wordt. Vergeet niet, dat het overgrote deel van Suriname nog bezaaid is met ongerepte wildernissen. Slechts de kustvlakte in het noorden - zoals men op de kaart kan zien slechts een smalle strook vormend - is in cultuur gebracht.

OP WEG

Dit is het verhaal van mijn eerste zwijnenjacht in Suriname, die plaats vond op 16 juni (Vaderdag). Een toevallige omstandigheid, namelijk het in aanraking komen met een Indischman, vormde de aanleiding. Door deze Indischman werd contact gemaakt met de heer Tjon Eng Soe, een Surinamer die in overheidsdienst is in Paramaribo, en die terstond bereid was om mij aan zijn groep toe te voegen. "Om vijf uur in de ochtend", zei hij, "vertrekken we. Ik kom u met de auto halen. Zorg dat u op tijd klaar bent". En aan dat laatste werd stipt de hand gehouden. "We moeten", zei de heer Tjon, "op tijd bij het overzetveer zijn, anders moeten we daar een uur wachten".

Maar voor we - de heer Tjon, zijn broer en ik - daarheen konden gaan, moest eerst de Indiaanse gids en spoorzoeker worden opgehaald. Hij stond ons reeds op te wachten en ruim op tijd kwamen we op de veerpont. Die bracht ons aan de overzijde van de Surinamerivier. Daar reden we ongeveer een uur in oostelijke richting. Het landschap aan weerszijden van de weg bood weinig bezienswaardigs. Hier en daar wat huizen, voor het overige een vlakte die niet gekenmerkt werd door iets bijzonders.

MUSKIETEN EN SPOREN

Uiteindelijk eindigde de rit in wat men in Indonesië een kampong zou noemen en vandaaruit trokken we de wildernis in. Het werd een tocht zoals men die in de bossen van Java niet kent, wel echter in Borneo's binnenland. De grond was nog glibberig van de regen die in de nacht gevallen was. Een dik bladertapijt bedekte de bodem. We volgden een nauw zichtbaar pad. Rondom ons een dichte vegatatie. Hier en daar het geluid van vogels, maar overigens was er van dierenleven niets te bespeuren, op de myriaden muskieten na. Die deden niets zolang we liepen maar stonden we even stil, dan zwermden ze in wolken om ons heen en staken ons venijnig. "Dat komt vanwege de regen", zei een der heren Tjon. "Twee weken geleden waren we ook hier, maar toen was er geen regen gevallen en waren er geen muskieten".

Hier, in deze rimboe, bleek Kango, de Indiaanse gids, in zijn element te zijn. Hij woont nu ongeveer tien jaar in Paramaribo. Buiten Suriname is hij nooit geweest. Hij woont met zijn gezin in een klein huis aan een zijweg van de Kwattaweg, die de verbinding vormt met Nickerie, een plaatsje in het binnenland. Hij heeft een baantje bij het Haven- en Loodswezen, heeft dus kennis gemaakt met de beschaving, maar is een uitstekend jager en spoorzoeker gebleven.

Kango, die voor ons uit liep met in de linkerhand een jachtgeweer kaliber 16 [1]) en in de rechterhand een houwer, zoals men hier een parang noemt, maakte ons attent op allerlei sporen. Hier waren, deelde hij mee, wilde zwijnen geweest, daar was het hol van een gordeldier. Elders zag hij hoefafdrukken van een hert en eens wees hij op het spoor van een tijger. In Zuid-Amerika komt de echte tijger niet voor dus zal het wel de naam zijn die men in Suriname geeft aan een jaguar [2])

Een tijd later merkte hij sporen op van een gordeldier. Volgens hem moest het dier zich nog in de nabijheid bevinden. Hij deed moeite om het te vinden, maar dit lukte hem niet. Op mijn vraag naar het gewicht van een gordeldier, deelde een der heren Tjon mee, dat het ongeveer 15 pond weegt - een goede jachtbuit dus.

KONIJNEN ROEPEN

Dezelfde vraag werd gesteld nadat Kango sporen van konijnen had gezien. Die dieren, klein van formaat op Curaçao, waar zij zich voeden met cactusgewassen, zijn in Suriname veel groter. Het gewicht, werd mij verteld, is wel vijf pond.

Helaas kregen wij geen konijn onder schot, ofschoon Kango er wel moeite voor deed. Hij plukte een blad af, plaatste het voor zijn mond en bracht een vreemd geluid voort, [3]) dat hij ettelijke malen herhaalde. "De roep van een konijn", deelde een der heren Tjon mee. "Op dat geluid komen ze af en blijven voor je staan, zodat je ze makkelijk kunt schieten".

Geen konijn liet zich echter zien. De heer Tjon zei: "Er wordt hier teveel

lees verder volgende pagina

gejaagd, maar als wij later het binnenland ingaan, zult u zien hoeveel succes het voortbrengen van dit geluid oplevert. In het binnenland is wild in overvloed en dan pas kan Kango tonen wat hij waard is. Deze man is zijn gewicht in goud waard!"

VRUCHTEN

De tocht door de wildernis leverde aldus geen succes op. Wel bleek dat de Surinaamse wildernis veel voortbrengselen heeft, die de wouden in Indonesië niet kennen. Zo bijvoorbeeld kapte Kango op zeker moment een boompje om met zijn houwer. Er zaten veel vruchtjes aan, gelijkend op bessen. De schil van die vruchtjes is echter zeer hard. Op de vraag wat hij ermee wilde doen, verklaarde men mij, dat hieruit een drank wordt bereid. Men doet de vruchten in lauw water, waardoor de schil zacht wordt. Daarna knijpt men ze uit. Vervolgens wordt de aldus verkregen substantie gezeefd, waarna hetgeen door de zeef komt, vermengd met suiker wordt gedronken. Ik kreeg een hoeveelheid van die vruchtjes. Het was het enige wat de jacht opleverde.

"En waar is nu de tjèleng?" vroeg moeder de vrouw.

Ik schudde het hoofd. "Niets gezien of gehoord", antwoordde ik. "Zondagsjager", smaalde ze. En zoonlief voegde er aan toe: "Je hebt ook de beroerdste dag die mogelijk was uitgekozen. Wie gaat er nou op Vaderdag jagen"

Ik bleef het antwoord schuldig.

RIJKLOF VAN GOENS

---

[1]) caliber 16 = gladloop jachtgeweer. 16 ronde loden kogels in een Engels pond van 454 gram hebben het kaliber 16. twaalf ronde loden kogels in een Engels pond van 454 gram hebben het kaliber 12. Enz. 20-24-28......

[2]) De Zuid Amerikanen spreken van "El Tigre" = de tijger. De jaguar is geen tijger, maar een gevlekte roofkat ongeveer ter grootte van een Afrikaanse panter.

[3]) In Indonesië lokten we kidangs met een alang-alang blad, dat tussen de handen werd geklemd en waarop geblazen werd. Dat noemt men "fiepen"!

BRAZILIE

Bij deze ben ik zo vrij om U voor Tong-Tong de beschrijving van een "ervaring" toe te sturen, die me wel in de geest van Uw blad leek.

Het gebeurde ongeveer een half jaar geleden, toen we claimgrenzen aan het uitzetten waren. Ik heb het toen dezelfde dag nog opgeschreven.

*

We waren verdwaald. Om eerder thuis te zijn, waren we niet langs de "picada" (pad), maar dwars door het oerwoud gegaan. Maar de regen speelde ons parten. Toen we al meer dan een uur hadden gelopen, bleek, dat we de goede richting kwijt waren, want, toen de zon even doorbrak, scheen zij in plaats van op onze rug, recht voor ons uit. We dachten al bijna thuis te zijn, maar toen moesten we omkeren. De beek, die we gevolgd hadden, was helemaal niet de beek naar het kamp. En de regen stroomde maar. Van alle bladeren droop het water op ons neer. Alles was doorweekt. Wortels en klimplanten grepen ons bij de voeten. Twijgen en natte bladeren striemden in onze gezichten. Iedereen had dorst, maar de beek was nu al weer ver beneden ons. En nog steeds stegen we. Niemand, die wat zei.

De helling werd minder steil, veranderde van richting en even later daalden we. De regen hield ook op.

Voor ons verscheen een lichte plek tussen het gebladerte. We kwamen er dichterbij en toen...... hielden we onze adem in van bewondering. We waren op een steile graniethelling terecht gekomen. Hagedissen en vleermuizen zochten verschrikt een goed heenkomen. Waren we zoëven nog ingesloten geweest door dicht gebladerte, nu keken we plotseling heen over het oerwoud, dat zich diep beneden ons uitstrekte - kííílometers ver. Tot áán de horizon golfde de grijsgroene bladerenzee zich van ons af. Met daarboven, lage, donkere regenluchten en hier en daar witte nevelslierten, opstijgend uit het oerbos. Je kon de stilte horen.

Er groeiden een paar spichtige boompjes met dikke leerachtige bladeren, volop wilde abacaxi, wilde macaxeira en hoog opschietende cactussen, waarvan sommige in bloei, terwijl bij de grond, oranje-rode bloempjes en verschillende mossen groeiden.

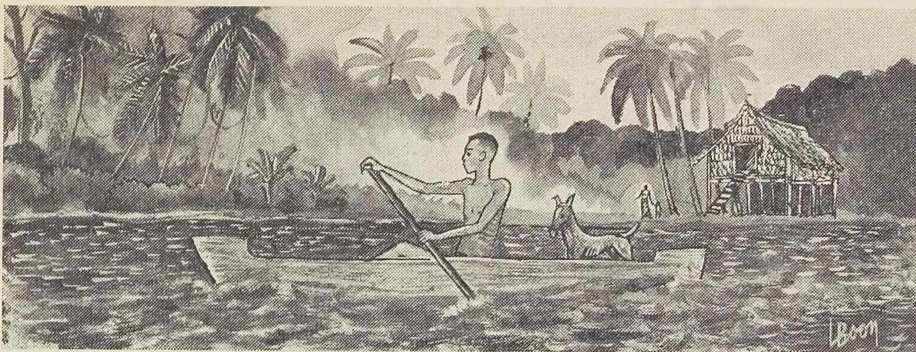
Nog nooit had een mens, afgezien van misschien een enkele Indiaanse jager, hier ook maar een voet gezet en een gevoel van nederigheid en eerbied vervulde ons, tegenover deze grootsheid der Natuur. En tevens van dankbaarheid dit aanschouwd te mogen hebben.

We bleven nog even kijken, sneden wat wilde abacaxi en stapten toen weer op, want we wisten nu ook meteen, hoe we verder moesten. Rechts van ons was namelijk een andere heuvel en tussen die en die, waar we ons op bevonden, moest logischerwijs een beekje naar beneden stromen. Dat hoefden we volgens onze berekening nu nog maar te volgen, om weer bij het pad uit te komen, dat naar het kamp ging. En dat bleek juist te zijn.

Met een omweg, want deze graniethelling was te steil, om langs af te dalen, trokken we het oerwoud weer binnen. Even later hadden we het beekje al te pakken. Eerst nog droog, steil en bezaaid met rotsblokken, maar een eindje lager siepelde er al water doorheen en nog een eind lager kwamen we op het pad uit. Een half uur later waren we "thuis".

picada (piekaada) = opengehakt pad in het oerwoud.
abacaxi (abbakkasjie) = een bepaald soort ananas.
macaxeira (makkasjeera) = maniok.

C. Vreeke.

AAN DE RAND VAN DE RIMBOE

(SLOT)

Hieronder plaatsen wij het slot van het artikel met jeugdherinneringen van Borneo, waarvan het eerste deel in T.T. van 15 juli verscheen.

*

In onze tijd werkte op Sintang een jonge controleur bij het Binnenlands Bestuur. Deze jonge man was net als wij in Indië geboren en getogen. Hij moest vaak op toernee de Kapoeas of de Melawi op. Een enkele keer mochten mijn broer en ik met hem mee. Die tochten met de motorboot van de controleur vonden we fijn. De "djoeroe moedi" van de boot heette Karto. 't Was een aardige vent, met wie we al gauw bevriend raakten. Hij kende allerlei pantoens. Als we zeiden: "Ajo, Karto, berpantoen!" hoorde je "anak ajam", of "djangan mandi" e.d. De djoeroe moedi kon goed kokkerellen. Z'n nassi goreng was heerlijk. In het bakken van pisang goreng was hij onovertroffen. De controleur had op toernees altijd een geweer bij zich. Vaak schoot hij op krokodillen, die op de zandbanken in de rivier lagen te zonnen. We hebben hem er verscheidene zien doden, want hij was een eerste klas schutter.

Toen we op een keer in Smitan, 'n plaatsje bovenstrooms van Sintang, in de voorgalerij van het huis van de gezaghebber zaten, zagen we iets zeer merkwaardigs. Twee Dajaks stapten het erf op,achter zich een grote krokodil meetrekkend. Het was een wel wat angstig gezicht. Ze hadden de boeaja een rotan strik om de bek geslagen. De Dajaks kwamen de gezaghebber de krokodil als geschenk aanbieden d.w.z. de kop. Die moest in de tuin begraven worden ter bezwering van de boze geesten. De huid en het vlees van het monster hielden de Dajaks voor zich zelf. Van de gezaghebber hoorden we hoe de inboorlingen de krokodil hadden gevangen. Ze hadden de boeaja in hun prauw gevolgd. Ze mòesten het monster te pakken krijgen, want het had al heel wat slachtoffers gemaakt onder de badende vrouwen en kinderen. Een van de Dajaks dajoengde, de andere stond voor in de boot gereed voor de sprong. Op het juiste moment stortte hij zich op de krokodil en sloeg bliksemsnel een strik om de muil van het beest. De mensenrover was onschadelijk gemaakt. Voor de juistheid van dit verhaal durf ik niet instaan. Wel heb ik met m'n eigen ogen gezien, hoe de Dajaks met de krokodil achter zich aan het erf van de gezaghebber opkwamen.

Op een van de tochten met de controleur legden we aan bij een groot Dajaks huis. Het was op hoge palen gebouwd. Een glibberige uitgekeepte boomstam diende als trap. Die gaf toegang tot een vrij lange en brede voorgalerij, waarop de kamers van de talrijke bewoners uitkwamen. Vlak bij de ingang hing een bos ronde voorwerpen, op het eerste gezicht op donkere klappers lijkende. We hoorden van de controleur, dat het gesnelde koppen waren en vonden het maar wat griezelig. Al mochten de Dajaks dan niet meer snellen, van de koppen hadden ze geen afstand kunnen doen.

In de grote voorgalerij stonden tempajangs die gevuld waren met toeak. De mannen hadden niets anders dan een tjawat aan. De vrouwen droegen alleen een lendenschortje. De kinderen waren spiernaakt.

's Avonds werd ter ere van de controleur een feest gegeven. Wij, jongens, mochten ook komen. Dat festijn ontaardde al heel gauw in een bachanaal. Er werden grote hoeveelheden toeak gedronken. De Dajaks staken een bamboepijp in de tempajang en zogen zich vol. Het werd zo'n walgelijk gedoe, dat de controleur het raadzaam achtte ons zo snel mogelijk naar de motorboot te brengen. Tot laat in de nacht hoorden we de dronken Dajaks lallen en schreeuwen.

De volgende morgen werd er op de oever van de rivier een koe geslacht, die moest dienen voor een feestmaal. In een grote kring stelden de Dajaks zich rondom het dier op. Dansende en met zwaarden op de schilden slaande, gaven ze een woeste vertoning weg. Ze wonden zich daarbij zo op, dat mijn broer en ik bang werden en ons op de boot terugtrokken. De controleur deed net of er niets aan de hand was en bleef van het woeste schouwspel genieten.

Het gebeurde niet vaak dat er op Sintang iets bijzonders te doen was. Toen er ook een bangsawan-gezelschap kwam, ging de hele Europese gemeenschap naar de eerste voorstelling. Ook wij gingen er heen. Zelfs planters uit de omgeving kwamen kijken, blij met een verzetje. Opgevoerd werd "Toean Poust". Voor de pauze gebeurde er niet veel en zaten we ons te vervelen. We begrepen niets van het hoogdravende Maleis, dat door de acteurs gesproken werd. De twee clowns begrepen we wel! We vonden het vreemd dat ze met hun grollen te pas en te onpas het drama Faust telkens onderbraken. Toean Poust en Toean Mepisto trokken zich daar niets van aan en gingen onverdroten door.

De planters in de zaal hadden al gauw contact met de "badoets". Het onmiddellijke gevolg van dat contact was dat menig biertje uit de zaal in de kelen van de clowns terecht kwam De badoets waren er niet vies van.

Na de pauze veranderde de situatie wel enigszins. Een van de planters klom ongevraagd op het toneel en begon op eigen houtje mee te spelen, aangemoedigd door zijn collega's in de zaal. De "prima donna" kende blijkbaar wat Engels! Ze viel geheel uit haar rol van Gretchen en zette 't populaire lied: "It's a long way to Tipperary" in. Grote bijval van het agrarische gedeelte van het publiek. Ze begonnen mee te brullen. De ronzebons die zich voor de pauze al danig had geweerd, te pas en te onpas, vervolgde met: Ta-ra-ri-boem-di-jé!

Intussen speelden toean Poust en de anderen door alsof er niets aan de hand was, af en toe verwijtende blikken werpend naar de clowns die aan weerszijden van het toneel in slaap gesukkeld waren. De planter op het toneel was ook niet zo fris meer en vleide zich broederlijk naast de badoets neer. De prima donna, die blijkbaar niet van humor ontbloot was, ging naar het slapende stel toe en zong hen "Nina Bobo" toe.

Nadat het orkest nog: "Alles kost een dubbeltje" ten beste had gegeven zette het geheel onverwachts en erbarmelijk vals het: "Wien Neerlands bloed", in. De voorstelling was afgelopen en ik had voor 't eerst in mijn leven kennis gemaakt met de opera!

Wij hebben bijna twee jaar op Sintang gewoond. Omdat ik naar de H.B.S. moest, had mijn vader gedaan weten te krijgen dat we overgeplaatst werden.

We gingen naar Medan op Sumatra's Oostkust, waar ik middelbaar onderwijs kon volgen.

Ik herinner me nog goed, dat, toen we met de "kapal Irma" wegvoeren, moeder, vader, mijn broer en ik met vochtige ogen naar ons oude huis stonden te staren, totdat het uit het gezicht verdwenen was.

Sinjo renda.

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.

Bij brieven onder advertentienummer:
DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.

TARROGONA-SALOU. Te Huur: 3 km. flat a. zee na 17-8 nog vrij, ook te koop voor *f* 23.000,— Tel. 020 - 41 84 02.

Part. verz. vr. te koop of te ruil ans.kaarten en foto's uit Indië. Opg. aan: F. A. Dam, Laan van Meerdervoort 1759, Den Haag.

Gevr.: "Geschiedenis van Java" (event. History of Java) door W. Fruin-Mees, Deel II of Deel I en II. Br. met prijsopg. onder Nr. 2648.

Wie kan mij het adres geven van Jeanne Mainsiouw en Bertha Zwartjes (Teloek Bajoer, Oost-Borneo 1934)? Br. onder Nr. 2649.

Oud-douane-ambtenaren e.a. zee- en luchthavenwerkers in vml. Ned.-Indië en N.N.G.! Wilt U de 2e Douane-Reunie in sept. a.s. bijwonen? Nadere inl. H. M. Malee, Ceramstr. 31, Dordrecht, tel. 078 - 4 22 23.

Geheel gezonde, maar slechtz. oudere dame, wonend te Den Haag, in eigen, gr. huis, biedt a. e. wat ouder echtp. gratis aan: gest., ev. gedeelt. gemeub. parterre met serre en keuken. Als tegenprestatie wordt gevr. boodsch. doen, enige adm. en koken. Verdere cond. mondeling te bespr. Br. m. uitv. inl. en opg. tel.nr. onder Nr. 2650.

Te huur in Den Haag op nette stand voor oudere dame of heer kamer met gebruik van douche en keuken, tegen matige prijs. Brieven onder No. 2651.

TOKO EN BOEKHANDEL TONG TONG

Prins Mauritslaan 36 - Den Haag - Tel. 070 - 54 55 00 - Giro 6685

OPENINGSUREN : Dagelijks 9 - 2
's Zaterdags 10 - 2

Telefonische en schriftelijke bestellingen worden 2 maal per week naar de post gebracht, Dinsdag en Donderdag zodat U dus (in Nederland) Woensdag en Vrijdag kunt verwachten. Houdt U hier rekening mee?

Japara's houtsnijwerk UITVERKOOP ! !

Onze ruimte is te klein en te warm om het hout goed te houden. Daarom ruimen we onze voorraad op. Prachtige dozen in diverse maten, ook hele grote. Tegen halve prijs ! V.a. *f* 10,— tot *f* 60,—.

Net ontvangen:

Meloenkrabbers (blik) (om sliertjes te maken voor de stroop)	*f* 1,50
Menjan (wierook) per ons	*f* 2,—
Grote mentholstift	*f* 8,50
Kleine idem	*f* 4,25
Kajoepoetih 100 cc	*f* 6,—
Miniatuur anglo'tjes van aardewerk	*f* 7,50
Wajangtheelepel p. st.	*f* 4,—
6 stuks	*f* 22,50
Akar wangi per bosje	*f* 1,25
Beeldige handgeschilderde briefkaarten	*f* 1,95
Geborduurde miniatuurtjes	*f* 10,—
Geborduurde kaarten	*f* 3,—
Tjongklak spel incl. porto	*f* 20,—
Bikkels 6 stuks plus bal	*f* 4,25
Batik-placemats plus servetje	*f* 6,—
Nieuw: Batik hoofddoekje	*f* 12,50
Beeldige nieuwe kains, handbatik v.a.	*f* 50,—
Dames-shirts, lange mouw, batik	*f* 40,—
Herenshirts, korte en lange mouw	*f* 35,—, *f* 40,—

Asem, fris en gezond !

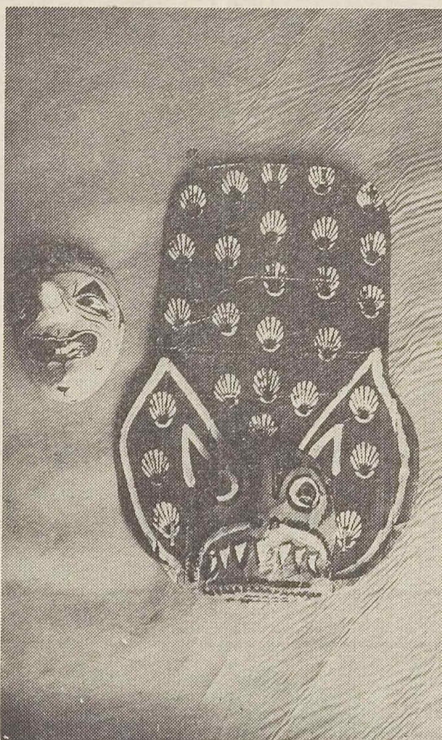
Manisan per pak	*f* 3,—
Asemkoekjes per ons	*f* 1,—
per half pond	*f* 2,40
Asemstroop	*f* 4,60
Keukenasem per pot (gezuiverd, pitloos)	*f* 2,75
Kedelee (soya) bonen per pond	*f* 4,50
Kedelee-meel per pond (Incl. porto)	*f* 3,25
Kroepoek kedelee met/zonder zout	*f* 1,75
3 pakken voor	*f* 5,—
2 pakken (bij verzending incl. porto)	*f* 5,—
Vis-kroepoek, kroepoek oedang en mixed kroepoek per pak	*f* 1,75
AKAR BAHAR ARMBANDEN v.a.	***f* 7,50**
AKAR BAHAR RINGEN	***f* 2,50**

TJALI ROBINSON

Herdenkingstegel

f 10,—
plus *f* 1,75 porto

KOEDA KEPANG (zie vorige Tong-Tong)	*f* 5,—
Papier maché wajang masker	*f* 3,50
Tijgermasker/schild (zie foto)	*f* 5,—

"Indonesië in opkomst"

In September verschijnt een nieuw boek over Indonesië. Ditmaal met meer concrete informatie en toelichting over dit immense eilandenrijk dan het "Indonesië" van Rentmeester en Haasse. Inheemse cultuur, de moderne ontwikkelingen, economische en sociale problemen worden door Prof. H. F. Neubauer, Pr. W. Röll en pr. H. Uhlig vrij uitvoerig uiteengezet. Ned. bewerking Dr. M. M. J. van Balgooy Drs. M. W. Blok. 96 foto's in kleur en overzichtskaart.

De Duitse uitgave ligt bij Tong-Tong ter inzage. In September verschijnt de Nederlandse uitgave. U kunt nu reeds bestellen.

Prijs *f* 79,50

3 termijnen mogelijk!

Optreden Josephine van Gasteren in Diligentia

Vrijdagavond 6 sept. a.s. te 18.15 uur zal Josephine van Gasteren in "Diligentia", Lange Voorhout 5, Den Haag, optreden.

Het solo-programma waarin zij zal optreden is een voordracht die werd bewerkt naar het boek van Bep Vuyk "De eigen wereld en die andere". Eric Schneider maakte de toneelbewerking en zal de regie voeren. Het decor van hout, planten en bamboe is vervaardigd door Chiel de Meyer en Theo Boskamp. "Indië opgeroepen in boeiend solo-toneel" - "In sobere taal worden situaties opgeroepen uit het Ned.-Indië in oorlogstijd" - "Een avond geboeid kijken en luisteren" - zo luiden enkele recensies, voor liefhebbers van toneel belooft het een goede avond te worden.

Abonnées van Tong-Tong genieten een reductie op de toegangsprijs, die normaal *f* 7,50 is, en voor onze abonnées *f* 4,50. Belangstellenden voor deze avond gelieven zich tijdig bij Tong-Tong op te geven.

NIEUWE BOEKEN BIJ BOEKHANDEL TONG TONG

Indonesië informatief:

Orde - opstand - orde, J. A. A. van Doorn. Notities over Indonesië, *f* 11,50 porto 90 ct.

Indonesië, onze meest nabije naaste in Azië. Prof. Dr. J. Verkuyl, *f* 5,70 porto 90 ct.

Sentimental journey, J. Fabricius *f* 14,90 porto *f* 1,75

Borobudur, A. J. Bernet Kempers *f* 28,75 porto *f* 3,25

Nederland informatief:

Een handige gids voor uw vacantie-uitjes! "Toer in eigen land" *f* 4,90 porto *f* 1,75

"Vaarwel tot betere tijden"

door J. C. Bijkerk

(zie recensie elders in dit nummer)

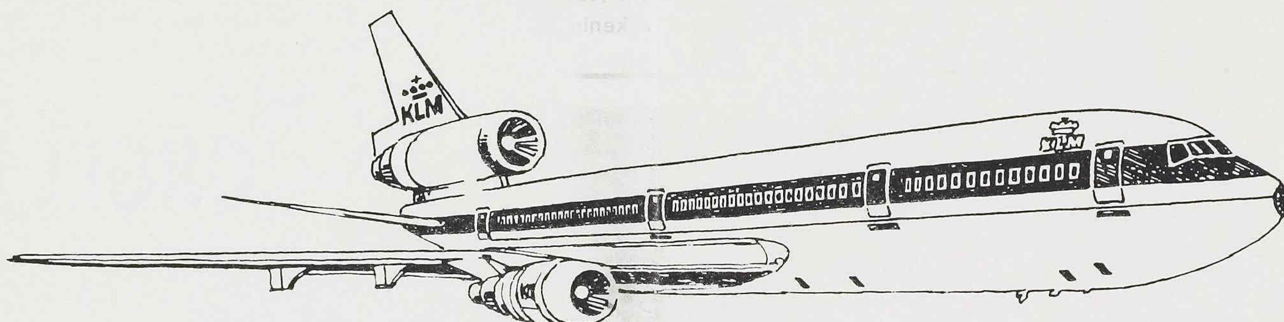
Voor Tong-Tong abonnees nog steeds tegen de voor-intekenprijs

***f* 24,50 plus *f* 2,50 porto**

DOE ER WAT MEE'
PROBEER ER IETS MEE !

Soya (kedele-meel) *f* 3,25 incl. porto. Soya-bonen p. pd. *f* 4,50 incl. porto. (Voorlopige prijzen) TOKO TONG-TONG

Een nieuwe manier om Indonesië (weer) te zien!

27 Volledig verzorgde dagen uit en thuis

Nu is er eindelijk een volledig verzorgde Indonesië-reis waarbij u ruim tijd en gelegenheid krijgt familie, vrienden en kennissen te bezoeken. En opnieuw de sfeer te beleven die dit prachtige land u biedt. Want, niet alleen Jakarta, Bogor, Bandung, Jogjakarta en Bali worden bezocht. Maar ook plaatsen als Solo, Madiun, Tretes, Malang en Surabaya. En dat allemaal op basis van volledige verzorging, zowel voor wat betreft reis en vervoer ter plaatse, als verblijf in goede (niet luxe) hotels. Zelfs de excursies zijn bij de prijs inbegrepen. Zoals naar de Tangkuban Perahu en de Mendut tempel.
De prijs van zo'n volledig georganiseerde tour bedraagt: *f* 3.125,-.

Op eigen houtje en toch maar voor f 2.100,- retour

Als u niet in groepsverband wilt reizen en logeert bij familie of vrienden, kunt u toch profiteren van een gereduceerd KLM-tarief. De enige voorwaarde is, dat u langer dan 21 dagen en korter dan 180 dagen in Indonesië verblijft. Dat verblijf regelt u uiteraard dan zelf.

U vliegt per KLM, dus dat zit wel goed

Alle vluchten voor deze reizen worden uitgevoerd door de KLM in samenwerking met Garuda. U hebt dus steeds het komfort en de service van een lijndienstmaatschappij met een wereldnaam. En, u vliegt rechtstreeks. Vanaf Schiphol naar Jakarta. Aan boord is Nederlands- en Indonesisch-sprekend personeel.

KLM
Thuis in de lucht

Boek uw Indonesië-reis bij
UNITRAVEL
Piet Heinplein 1, Den Haag, tel. 070 - 608837
Bijkantoren: Het Kleine Loo 418 A, tel. 070 - 832306
Thomsonlaan 83, tel. 070 - 637947 - Theresiastraat 82, tel. 070 - 839906

Coupon Stuurt u mij vrijblijvend meer informatie over uw reizen naar Indonesië.

Naam: ____________________
Straat: ____________________
Plaats: ____________________

TT 14

s.v.p. opsturen in gesloten envelop